

Strategi för svenskt fiske och vattenbruk 2021-2026

– friska ekosystem och
hållbart nyttjande

FÖRORD

Med närmare hundratusen sjöar, tiotusentals mil strömmande vattendrag och cirka tvåhundra mil kuststräcka med kringliggande hav finns det goda förutsättningar i Sverige och inom EU samarbetet för utveckling av såväl fiskerinäringen som ett växande vattenbruk. Sveriges skiftande vatten- och naturtyper från norr till söder gör att det dessutom finns mycket goda möjligheter för fritidsfiske och fisketurism.

Svenskt yrkesfiske bidrar till en levande landsbygd, kust och skärgård genom arbetstillfällen inom fisket, beredningsindustrin och andra relaterade näringar. För många kustsamhällen är det lokala yrkesfisket en viktig del av bygdens identitet och bidrar till kommunernas attraktivitet för boende och turister. Vattenbruk är också en viktig näringsgren med stor tillväxtpotential på den svenska landsbygden. Ett stort allmänt intresse för fritidsfiske är, tillsammans med väl förvaltrade fiskbestånd, en grundläggande förutsättning för regional utveckling genom fisketurism, samtidigt som det bidrar till folkhälsa och social gemenskap.

Det finns ett flertal faktorer som påverkar förutsättningarna för fiskets och vattenbrukets utveckling. Många fiskemöjligheter har minskat drastiskt de senaste åren och det småskaliga kustnära fisket brottas ofta med låg lönsamhet och åldrande yrkeskår. Sviktande fiskbestånd skapar orosmoln också för fritidsfisket och fisketurismen. Bättre kunskap om dessa verksamheters betydelse för samhället är viktig för att de ska kunna utvecklas på ett hållbart sätt. Samma utmaningar har våra grannländer. Det svenska vattenbruket har inte utvecklats på önskvärt sätt, men det finns en tydlig ambition i såväl Sverige som internationellt att göra hållbart vattenbruk till en viktig pelare i den blå ekonomin.

Hösten 2019 sjösatte Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten projektet Framtidens Fiske och Vattenbruk för framtagande av en ny gemensam strategi och sektorsspecifika handlingsplaner för yrkesfiske, fritidsfiske, fisketurism och vattenbruk. Den politiska ambitionen med projektet förtydligades sedan genom ett myndighetsgemensamt regeringsuppdrag som pekar ut den politiska ambitionen med arbetet. Framtagandet har skett i bred samverkan med näringarna, berörda intresseorganisationer, andra myndigheter och lärosäten.

Strategin och handlingsplanerna ger en gemensam målbild och skapar en tydlig inriktning för utveckling av svenskt fiske och vattenbruk. Strategin understryker vikten av väl fungerande och väl förvaltade ekosystem som grund för lönsamma och konkurrenskraftiga näringar, och behovet att ta hänsyn till alla tre perspektiv av hållbarhet – miljömässig, ekonomisk och social hållbarhet. Den lyfter också behovet av bättre kunskap, kompetensutveckling och kommunikation till stöd för förvaltning och näringarnas utveckling.

Vi vill tacka delaktiga organisationer för visat engagemang i arbetet med framtagandet av strategin. Processen har varit viktig både för slutresultatet, men även för att öka förståelsen och tilliten till varandra. Vår förhoppning är att strategin och handlingsplanerna är början på ett långt och givande samarbete som skapar goda förutsättningar för hållbar utveckling av svenskt fiske och vattenbruk inom ramen för ekosystemens bärkraft och i linje med FNs hållbarhetsmål.

Christina Nordin
Generaldirektör
Jordbruksverket

Jakob Granit
Generaldirektör
Havs- och vattenmyndigheten

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

BAKGRUND	6
Ett gemensamt regeringsuppdrag	7
Strategins syfte	7
Strategins framtagande	8
DÄRFÖR BEHÖVS EN GEMENSAM STRATEGI	10
Fiske och vattenbruk – viktiga näringar ur flera perspektiv	11
Fiskets och vattenbrukets utmaningar	13
Myndigheternas uppdrag och mandat	14
VISION	16
MÅLOMRÅDEN	18
Väl förvaltade och fungerande ekosystem	19
Konkurrenskraft, lönsamhet och sociala värden	20
Kunskap och kommunikation	21
BESKRIVNING AV MÅLEN	22
Väl förvaltade och fungerande ekosystem	23
Konkurrenskraft, lönsamhet och sociala värden	28
Kunskap och kommunikation	33
GENOMFÖRANDE OCH UPPFÖLJNING	38
BILAGOR	40

BAKGRUND

ETT GEMENSAMT REGERINGSUPPDRAG

Hösten 2019 initierade Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten det myndighetsgemensamma projektet Framtidens Fiske och Vattenbruk. Projektet syftar till att ta fram en gemensam strategi och tre sektorsspecifika handlingsplaner för hållbar utveckling av svenskt fiske och vattenbruk. Projektplanerna presenterades för Närings- och Miljödepartementen, vilket resulterade i ett gemensamt regeringsuppdrag som tydliggör vilka politiska perspektiv som strategin och handlingsplanerna ska beakta.

Enligt regeringsuppdraget ska myndigheternas arbete med strategin och handlingsplanerna utgå från ekosystemansatsen och bidra till att stärka måloppfyllelsen i regeringens Maritima strategi samt den av riksdagen beslutade En livsmedelsstrategi för Sverige. Strategin ska även bidra till en konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja, särskilt genom att beakta kompetensförsörjning, diversifiering, lönsamhet samt minska antalet arbetsplatsolyckor och dödsolyckor. I arbetet ingår även att beakta forskning och innovation samt besöksnäringens möjligheter. Uppdraget ska redovisas till regeringen senast den 31 maj 2021.

Genom det myndighetsgemensamma projektet och regeringsuppdraget har de två myndigheterna i samverkan och dialog med andra berörda myndigheter, näringar och organisationer utformat denna strategi för hållbart fiske och vattenbruk i Sverige.

STRATEGINS SYFTE

Strategins syfte är att slå fast en gemensam väg framåt för hållbar utveckling av fiske och vattenbruk i Sverige. Med fiske och vattenbruk avses yrkesfiske, fritidsfiske och fisketurism samt uppfödning och odling av djur respektive växter i vatten. Strategin kommer på så sätt att vara styrande för Havs- och vattenmyndighetens och Jordbruksverkets arbete med koordinerad förvaltning och främjande där ekologi, ekonomi och social hållbarhet går hand i hand. Detta arbete behöver vara inriktat på att möta nya utmaningar för hållbart nyttjande inom ramen för ekosystemens bärkraft. Strategin ska också utgöra ett stöd i Sveriges internationella arbete med frågor som rör fiske och vattenbruk.

Myndigheternas arbete kommer inte ensamt att kunna leda till önskad utveckling. Samverkan måste ske med andra berörda intressenter och med hänsyn till politiska och juridiska förutsättningar på såväl nationell som internationell nivå. Målsättningen är att strategin även ska vara ett stöd för samordnat agerande i näringarnas, länsstyrelsernas samt andra myndigheters och organisationers arbete med fiske- och vattenbruksfrågor. Strategin ska på så sätt leda till ökad samsyn och sektorsövergripande samarbete. Den ska också ligga till grund för framtagande och genomförande av sektorsspecifika handlingsplaner med konkreta åtgärder och aktiviteter för att nå de strategiska målen.

STRATEGINS FRAMTAGANDE

Strategin har tagits fram av Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten och inom ramen för en bred dialogprocess med fiskets- och vattenbrukets intressenter. Syftet med processen var att skapa en gemensam målbild och bättre förståelse för varandras utmaningar, möjligheter, roller och ansvar. Dialogprocessen har bidragit till bättre förutsättningar för framtida samarbeten på fiskets och vattenbrukets område. Ett viktigt syfte var också att tillvarata intressenternas kunskap och synpunkter vid framtagandet av strategin, vilket i hög grad har bidragit till dess innehåll och utformning.

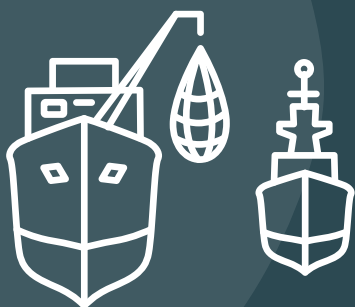
Ett annat viktigt underlag inför framtagandet av strategin är den utvärdering av befintliga strategier för yrkesfiske, fritidsfiske, fisketurism och vattenbruk som Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten har gjort. Utvärderingen visar att flera strategiska mål för fiske och vattenbruk har uppnåtts, men också att strategierna har haft begränsad effekt på mål som rör ekonomi, produktionsutveckling, miljö och regelförenkling. Det beror till delvis på att förutsättningarna för att nå målen har påverkats av lagstiftning och andra styrdokument eller på andra omvärldsfaktorer som myndigheterna inte har haft möjlighet att påverka. Mål som rör innovation, kunskapsförsörjning och näringsutveckling har nåtts i högre utsträckning, vilket kan kopplas till tätare och bättre samverkan mellan myndigheter och andra berörda intressenter.

Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten samarbetar sedan tidigare med tre sektorsspecifika referensgrupper för yrkesfiske, fritidsfiske, fisketurism och vattenbruk. Dessa består av myndigheter och organisationer med olika kopplingar till frågorna och fungerar som bollplank i myndigheternas löpande arbete med främjande och förvaltning av fiske och vattenbruk. Under framtagandet av strategin har dessa organisationer varit mycket viktiga, dels genom ovan nämnda dialogprocess, men även genom att bidra med synpunkter. Samtliga organisationer som har bidragit till framtagandet av strategin framgår av bilaga 1.

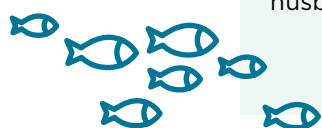

Foto: Shutterstock

DÄRFÖR BEHÖVS EN GEMENSAM STRATEGI

FISKE OCH VATTENBRUK - VIKTIGA NÄRINGAR UR FLERA PERSPEKTIV

Yrkesfiske

Fiske som bedrivs i näringsverksamhet med syfte att fånga och sälja fisk, skaldjur eller blötdjur.

Vattenbruk

Uppfödning och odling av djur respektive växter i vatten.

Fritidsfiske

Allt fiske som inte är yrkesfiske. Delas ofta upp i sportfiske och husbehovsfiske.

Fisketurism

När människor i syfte att fritidsfiska reser till och vistas på platser utanför sin vanliga omgivning eller nyttjar tjänster som tillhandahålls av fisketurismföretag.

Människor över hela världen är beroende av fiske och vattenbruk. Fisk och andra akvatiska organismer är inte bara viktiga delar av ekosystemen, utan också källor till såväl mat som ekonomisk försörjning och rekreation. Det ligger alltså i samhällets samlade intresse att fiske och vattenbruk bedrivs hållbart och inom ramen för ekosystemens bärkraft.

Yrkesfiske är betydelsefullt bland annat genom livsmedelsförsörjning och sysselsättning. Det skapar också andra samhällsnyttor så som möjligheter att bo på landsbygden och i kustsamhällen, attraktionskraft för turism och rekreation, bevarande av kulturmiljöer och tradition, miljöövervakning samt olika sociala värden. Även om miljöstatus och beståndsutveckling sätter gränserna för fiskets bedrivande, finns goda möjligheter att öka konkurrenskraften och lönsamheten inom yrkesfisket.

Fritidsfiske är ett av svenskarnas vanligaste fritidsintressen med fler än en miljon utövare. För många barn och ungdomar blir det ett livslångt intresse som bidrar till folkhälsa, social gemenskap, nyttig mat och engagemang för natur- och miljövård. Fritidsfisket bidrar även till sysselsättning och skatteintäkter genom de utgifter utövarna har för sitt fiske. Det stora allmänna intresset för fritidsfiske gör, i kombination med Sveriges goda fiskemöjligheter, att det finns förutsättningar för ökat fisketuristiskt företagande. Fisketurism har sannolikt fått allt större betydelse ur landsbygdsutvecklings- och sysselsättningsperspektiv, men tyvärr saknas statistik över näringens utveckling.

En allt större andel av den fisk, skaldjur, blötdjur och alger som konsumeras i världen produceras genom vattenbruk. Vattenbruket bidrar också med nya innovativa material inom bioteknik så som substitutionsmaterial för plast, oljor, proteiner för läkemedel, kosmetika och foder för en växande bioekonomi. Produktion av djur och växter kan ha direkta positiva effekter på människors hälsa och miljön. Fisk är ett av våra mest effektiva djur för köttproduktion och uppskattningar gör gällande att två tredjedelar av all fiskkonsumtion år 2030 kommer från vattenbruk. Produktion av till exempel alger och musslor kan även ha positiva miljöeffekter genom upptag av näringsämnen från vattnet.

Beredningsindustrin är nära knuten till fisket och vattenbruket och skapar sysselsättning för ett par tusen personer, framför allt i kustnära kommuner. Den bidrar därför till människors möjlighet att bo och försörja sig året runt i dessa områden. Industrin är också viktig för avsättning av fiskets och vattenbrukets produkter, för att skapa mervärden samt för Sveriges livsmedelsförsörjning.

Även om det finns motstridiga intressen mellan och inom fiske- och vattenbruksnäringarna finns det också stor potential för samarbete och synergieffekter. Ett lokalt yrkesfiske är exempelvis en förutsättning för att bibehålla den hamninfrastruktur som även fritidsfisket och fisketurismen är beroende av. Yrkesfisket är också kultur- och traditionsbärare som kan bidra till Sveriges attraktionskraft för turism och rekreation genom levande hamnar med aktivt fiske och fiskprodukter till försäljning.

Vattenbrukets betydelse för sportfisket och fiskevården bör också framhållas då många av landets vattenbruk förser sportfiskeanläggningar och fiskevården med fisk. Ett annat exempel är vattenbrukets produktion av lax för så kallad kompensationsutsättning. Denna verksamhet har stor betydelse för såväl yrkes- som fritidsfisket, inte minst i Östersjön och i dess tillrinnande vattendrag. Ytterligare ett exempel på synergieffekt är yrkesfiskets leverans av fisk till foder för uppfödning av predatoriska fiskarter.

FISKETS OCH VATTENBRUKETS UTMANINGAR

Trots vissa förbättringar av miljön och djurlivet i haven under de senaste tre decennierna är tillståndet fortfarande otillfredsställande. Syrefria bottenar, övergödning, miljöfarliga ämnen, förändrade näringsvävar, förändrad ålders- och storleksstruktur hos fisk- och skaldjursbestånd, exploatering av lek- och uppväxtområden samt högre vattentemperaturer är några av de allvarligare miljöproblemen. Ett historiskt högt fisketryck är också en viktig orsak till dagens bekymmersamma situation. För att hantera dessa problem krävs en förvaltning som ser bortom sektorsspecifika lösningar och anammar en helhetssyn på ekosystemen. Det är av avgörande betydelse för möjligheten att återställa och upprätthålla ekosystemens produktionsförmåga.

Svenskt yrkesfiske står inför stora utmaningar. Idag begränsas förutsättningarna för många lokala kustfisker i hög grad av ekosystemens bristande produktionsförmåga. Delar av detta fiske brottas därför med låg lönsamhet och åldrande yrkeskår. Annat fiske så som fisket efter räka, havskräfta och siklöja, många insjöfisker och det storskaliga pelagiska fisket till havs har dock bättre lönsamhet.

Tillstånden för marina bestånd av fisk och skaldjur varierar, men är i flera fall ansträngda och allvarliga. Det har resulterat i ökad konkurrens om resurserna mellan till exempel pelagiskt och kustnära yrkesfiske samt lokalt kustfiske och fritidsfiske. En central fråga för framtidens fiskförvaltning är därför hur resurserna bör nyttjas för att skapa så stor samhällsnytta som möjligt. Skarv och ökande sälpopulationer utgör ytterligare utmaningar för många fisker, då dessa arter delvis livnär sig på kommersiellt viktiga fiskarter och orsakar skador på fiskeredskap.

Precis som övrig besöksnäring har fisketurismen sannolikt haft en positiv utveckling under senare år. Då det saknas nationell datainsamling och statistik om fisketurismens utveckling är det dock svårt att uttala sig om näringens omfattning, lönsamhet och sysselsättning. Detta är problematiskt för såväl näringen som förvaltande och främjande myndigheter då fritidsfiskets och fisketurismens samhällsnyttor riskerar att underskattas och inte beaktas vid exempelvis resursfördelning.

En grundläggande utmaning, som fritidsfisket och fisketurismen delar med yrkesfisket, är otillfredsställande miljöstatus och sviktande fiskbestånd i flera av Sveriges vatten. En annan begränsning som ibland lyfts av näringen är fisketurismföretagens bristande rådighet över fiskeresurserna, vilket i vissa fall kan begränsa fisketurismens utvecklingsmöjligheter. En god förvaltning av enskilt vatten är viktig inte minst för utveckling av fritidsfiske och fisketurism.

Vattenbruk är den snabbast växande källan till animaliskt protein i världen och Sverige har sedan länge haft som ambition att öka produktionen av vattenbruksprodukter. Under senare år har utvecklingen dock gått i motsatt riktning, vilket delvis beror på krav i lagstiftningen som leder till komplexa tillståndprocesser och långa handläggningstider. Det har skapat en osäkerhet hos näringen och begränsat investeringsviljan. En annan viktig orsak är att lämpliga platser för vattenbruk, med hänsyn till miljön och andra verksamheter, inte har pekats ut i önskvärd utsträckning.

MYNDIGHETERNAS UPPDRAG OCH MANDAT

Myndigheternas grundläggande uppdrag består i att verkställa den politik som har beslutats av riksdag och regering. Det nationella regelverket som styr fiskets och vattenbrukets bedrivande påverkas i hög utsträckning av internationella överenskommelser, i synnerhet på EU-nivå.

Staten ansvarar genom myndigheterna för förvaltning och reglering av nyttjande på Sveriges allmänna vatten och i havet. I myndigheternas uppdrag ingår att stödja regeringens internationella arbete på detta område, bland annat med underlag till ministerrådets årliga beslut om fiskekvoter i marina områden. På enskilt vatten i inlandet beslutar privata fiskerättsägare om fiskets bedrivande i enlighet med fiskelagen. Staten har dock rätt att reglera fiske efter hotade arter och stammar av nationellt intresse i dessa områden.

Jordbruksverket har regeringens uppdrag att medverka till att främja och utveckla fiskerinäringen, vattenbruket och fisketurismen. Havs- och vattenmyndigheten har regeringens uppdrag att vara förvaltningsmyndighet på miljöområdet för frågor om bevarande, restaurering och hållbart nyttjande av sjöar, vattendrag, hav och fiskeresurserna. Myndigheterna har, inom ramen för dessa uppdrag, även ansvar för fritidsfiskets utveckling.

Naturvårdsverket ansvarar bland annat för områdesskydd och nationell miljöövervakning. Myndigheten vägleder även i frågor om förvaltning av skarv och fattar beslut om jakt på säl. I Tillväxtverkets uppdrag ingår att utveckla och främja företagande och entreprenörskap genom samverkan, kunskapsbildning och projektfinansiering. Länsstyrelserna är statens samordnande myndigheter i länen och har en nyckelroll i miljöförvaltningen och utvecklingen av fiske- och vattenbruksnäringarna. Sveriges kommuner och regioner företräder sina medlemmar i olika frågor, däribland fiske och vattenbruk samt miljöfrågor. Det kunskapsunderlag som ligger till grund för myndigheternas arbete tillhandahålls framför allt av universitet och andra forskningsinstanser, ofta i samarbete med eller på uppdrag av myndigheter och näringar.

Även om Havs- och vattenmyndigheten och Jordbruksverket bär huvudansvaret för strategin, finns det flera andra myndigheter och offentliga instanser vars mandat berör fiske och vattenbruk. Samverkan mellan myndigheter och andra berörda intressenter på nationell, regional och lokal nivå är därför av avgörande betydelse för att nå målen i denna strategi.

Foto: Shutterstock

VISION

Svenskt fiske och
vattenbruk är attraktiva,
lönsamma och
hållbara verksamheter
som bedrivs inom
ekosystemens bärkraft

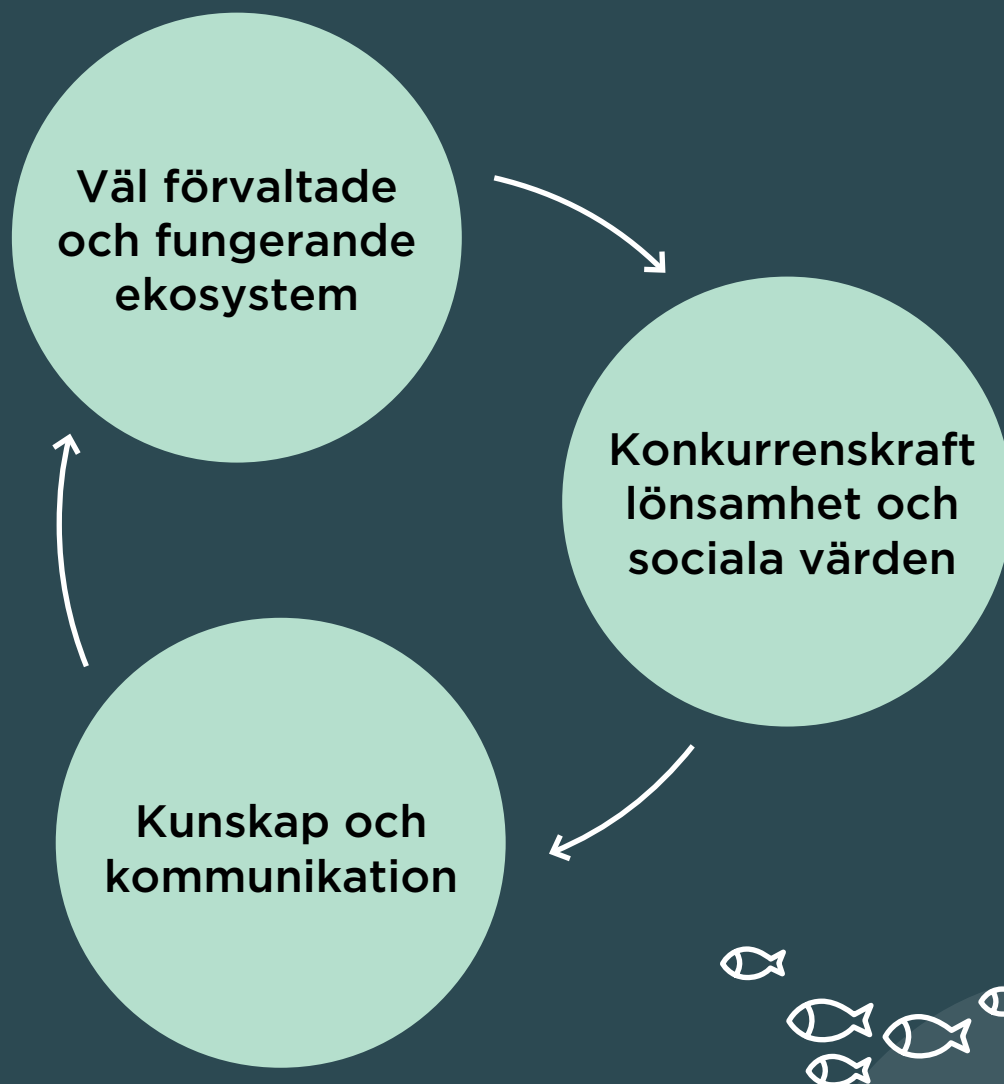

Foto: Anders Tedeholm / Azote

MÅLOMRÅDEN

Strategin är uppdelad i tre målområden som framgår av figur 1. För varje målområde finns ett huvudmål och fem delmål. Målen har utformats utifrån gällande lagstiftning och med hänsyn till grundläggande skillnader i ansvar för förvaltning och nyttjande på enskilt och allmänt vatten. Målen samspelar för att nå strategins vision. Samtliga mål ska vara uppfyllda år 2026. I kapitel fem beskrivs målen mer utförligt.

Figur 1 - Förhållande mellan strategins tre målområden och huvudmål

VÄL FÖRVALTADE OCH FUNKERANDE EKOSYSTEM

HUVUDMÅL

Våra akvatiska ekosystem är i balans, bärkraftiga och förvaltas enligt ekosystemansatsen i syfte att generera samhällsnytta genom fiske och vattenbruk

DELMÅL

1. Fiske och vattenbruk förvaltas i enlighet med ekosystemansatsen
2. Fiskets och vattenbrukets miljö-, resurs- och klimatpåverkan har minskat
3. Det finns tydligare vägledning för lokalisering av fiske och vattenbruk
4. Regelefterlevnaden inom fisket och vattenbruket har ökat
5. Smittskyddet, djurhälsan och djurvälståndet har förbättrats inom vattenbruket

KONKURRENSKRAFT, LÖNSAMHET OCH SOCIALA VÄRDEN

HUVUDMÅL

Svenskt fiske och vattenbruk är konkurrenskraftiga och lönsamma näringar som bidrar till ökad livsmedelsförsörjning, sysselsättning och sociala värden i hela landet

DELMÅL

1. Konkurrenskraften och lönsamheten har ökat hos fisket och vattenbruket
2. Samverkan har ökat mellan myndigheter och andra berörda parter inom fiske och vattenbruk
3. Tillämpningen av regelverk för fiske och vattenbruk har förenklats
4. Fiske och vattenbruk är attraktiva och säkra näringar
5. Tillgången på livsmedel och akvatiska råvaror från svenskt fiske och vattenbruk har ökat på den inhemska marknaden

KUNSKAP OCH KOMMUNIKATION

HUVUDMÅL

Kunskapen om de akvatiska ekosystemen samt om fiskets och vattenbrukets samhällsnyttor har ökat och sprids genom informationsinsatser och utbildningar

DELMÅL

1. Kunskapen om de akvatiska ekosystemen har ökat
2. Kunskapen om fiskets och vattenbrukets samhällsnyttor har ökat
3. Tillgången på information om svenskt fiske och vattenbruk har ökat
4. Kompetensförsörjningen inom fiske och vattenbruk har ökat
5. Det finns en gemensam plattform för fiskets och vattenbrukets utveckling

BESKRIVNING AV MÅLEN

VÄL FÖRVALTADE OCH FUNGERANDE EKOSYSTEM

HUVUDMÅL

Våra akvatiska ekosystem är i balans, bärkraftiga och förvaltas enligt ekosystemansatsen i syfte att generera samhällsnytta genom fiske och vattenbruk

Väl fungerande ekosystem är en grundläggande förutsättning för ett livskraftigt fiske och vattenbruk. Grundpelaren i denna strategi är därför vidareutveckling och tillämpning av en ekosystembaserad förvaltning, där bedömningar av ekologiska förutsättningar och samhällsnytta tillsammans ligger till grund för beslut om hållbart nyttjande av våra akvatiska resurser.

Flera av Sveriges akvatiska ekosystem har idag en otillfredsställande miljöstatus och en bristande förmåga att producera de ekosystemtjänster som människan är beroende av. Att återskapa och upprätthålla ekosystemens bärkraft, mångfald och produktionsförmåga är därför förvaltningens huvudsakliga utmaning de kommande åren och av central betydelse för att nå flera av de strategiska målen. En annan central fråga för förvaltningen är hur resurserna bäst bör nyttjas för att skapa så stor samhällsnytta som möjligt.

En viktig förutsättning för hållbart nyttjande är minskad miljö, resurs- och klimatpåverkan från fiske och vattenbruk. Detta kan bland annat uppnås genom process- och teknikutveckling, vägledning om lokalisering av fiske- och vattenbruksverksamheter samt ändamålsenlig kontroll, förståelse och acceptans av regelverket hos fiskets och vattenbrukets intressenter. Det är också viktigt att fortsätta arbetet med att förbättra smittskydd, djurhälsa och djurvälstånd inom vattenbruket. Myndigheterna har en samordnande roll i flera av dessa processer som kräver bred samverkan på lokal, regional, nationell och internationell nivå.

DELMÅL

1. Fiske och vattenbruk förvaltas i enlighet med ekosystemansatsen

Ekosystemansatsen har som utgångspunkt att människan är direkt beroende av välmående ekosystem för sin långsiktiga fortlevnad. Människans nyttjande genom fiske och vattenbruk ska vara i balans med ekosystemens förutsättningar, bärkraft och behov av återhämtning. Detta delmål tar sikte på att myndigheterna i samråd med berörda parter utvecklar och tillämpar ekosystembaserad förvaltning av fiske och vattenbruk.

I Sverige är de flesta akvatiska ekosystem påverkade av människan och kännetecknas i många fall av otillfredsställande miljöstatus. Övergödning, näringsbrist, försurning, förlust av biologisk mångfald, habitatförlust och förändrade näringsvävar är exempel på hur våra vatten har påverkats. Även fiske kan påverka bestånd, näringsvävar och bottennära habitat. Flera fisker drabbas idag negativt av de akvatiska ekosystemens miljöstatus, i synnerhet i havet. Vissa vattenbrukssystem kan också påverka akvatiska ekosystem genom exempelvis tillförsel av näringsämnen eller spridning av smittor. Det är därför av central betydelse att minska miljöpåverkan, återställa akvatiska miljöer samt återskapa fisk- och skaldjursbestånd med naturlig ålders- och storleksstruktur.

Det finns en stark ambition i samhället att skapa förutsättningar för hållbart nyttjande. Sådant nyttjande kräver en ekosystembaserad förvaltning som strävar efter en helhetssyn, där bredare konsekvenser, synergier och målkonflikter tydliggörs och beaktas. Det är ett arbetssätt som kräver samverkan mellan olika sektorer och intressen. Beslut om nyttjande och resursfördelning av ekosystemtjänster behöver bygga på hänsyn till såväl ekologi som samhällsnytta. Principer och metoder behöver därför utvecklas för att väga samman och jämföra ekologiska, ekonomiska och sociala värden av olika typer av resursnyttjande.

Effektiv samverkan, dialog och förankring på nationell, regional och lokal nivå är förutsättningar för att nå gemensamma mål. Förvaltningen ska enligt ekosystemansatsen ske så nära berörda intressenter som möjligt. Samordningsstrukturerna behöver därför breddas och vidareutvecklas på ett kostnadseffektivt och transparent sätt. Eftersom EU:s regelverk har stor betydelse för hur fiske och vattenbruk bedrivs är det viktigt att Sverige verkar för att regelverket utformas och anpassas efter svenska förhållanden. Ambitionen är att ekosystembaserad förvaltning ska vara vägledande för såväl Sveriges nationella som internationella arbete med fiske- och vattenbruksfrågor.

2. Fiskets och vattenbrukets miljö-, resurs- och klimatpåverkan har minskat

Fiske och vattenbruk påverkar miljön på ett flertal sätt, bland annat genom uttag av arter, bifångst av däggdjur och fåglar, fysisk påverkan samt utsläpp av skräp och förorenande ämnen. Vissa fiske- och vattenbruksverksamheter har dessutom en negativ klimatpåverkan, främst genom utsläpp av växthusgaser. Näringsarna arbetar kontinuerligt tillsammans med forskningen i syfte att minska sin miljöpåverkan, bland annat genom att utveckla skonsamma och selektiva redskap för fiske samt genom ny teknik och nya

foder för vattenbruk. Ett annat sätt är att öka resurseffektiviteten är att använda en större del av råvaran och därmed minska svinnet.

Utvecklingen drivs på genom krav i lagstiftning och förväntningar från handel och konsumenter, men också genom näringens egen förändringsvilja. Trots att åtgärder för att minska påverkan ofta är kostsamma kan de stärka verksamheternas konkurrenskraft på dagens marknader, som i allt högre utsträckning efterfrågar hållbara fiske- och vattenbruksprodukter. Näringsarna kan även bidra med miljötjänster genom exempelvis odling av blå fånggrödor eller genom upptag av skräp från akvatiska miljöer.

Delmålet tar sikte på utveckling och tillämpning av teknik och metoder för att minimera fiskets och vattenbrukets relativa miljö-, resurs- och klimatpåverkan. Detta är särskilt viktigt mot bakgrund av de krav som ställs i EU-lag och nationell miljölagstiftning. Arbetet behöver framför allt ske inom näringsarna, men i nära samverkan med myndigheterna, som behöver vägleda, ge ekonomiskt stöd och informera om krav i lagstiftningen.

3. Det finns tydligare vägledning för lokalisering av fiske och vattenbruk

Det finns många krav i lagar och förordningar som ligger till grund för att bedöma lämplig lokalisering av vattenbruk. Dessa bedömningar görs såväl i planeringssyfte som vid beslut om lokalisering av enskilda verksamheter. Bestämmelser i miljöbalken, vattenförvaltningsförordningen och havsmiljöförordningen är särskilt relevanta för vattenbruket.

De rumsliga förutsättningarna för fiske på allmänt vatten fastställs framför allt i EU-lag, fiskelagen och olika föreskrifter. Exempel på sådana förutsättningar är trålgränsen, fredningsområden och redskapsbestämmelser. Riksintressen, strandskyddsbestämmelser och havsplanerna är också viktiga underlag för fysisk planering av fiske och vattenbruk.

För att underlätta planering av verksamheternas lokalisering i ett tidigt skede behövs tydlig vägledning från myndigheterna. Sådan vägledning är särskilt viktig för vattenbruket när det gäller till exempel hantering av miljökvalitetsnormer och andra miljörelaterade krav. Fysisk planering som tar hänsyn till vattenområdets särart och val av teknik underlättar beslut om lokalisering av fiske och vattenbruk. Enligt delmålet behöver myndigheter och andra planeringsorgan därför kartlägga lämplig lokalisering och vägleda verksamhetsutövare om vilka möjligheter som finns och vilka krav som behöver uppfyllas.

4. Regelefterlevnaden inom fisket och vattenbruket har ökat

Regelefterlevnad är av central betydelse för en fungerande förvaltning. En av förvaltningens viktigaste uppgifter är därför att bedriva effektiv kontroll och tillsyn. Datainsamling och analys är andra viktiga uppgifter för att kunna följa upp olika verksamheters miljöpåverkan och regelefterlevnad. Havs- och vattenmyndigheten, Jordbruksverket och andra myndigheter har olika ansvarsområden för kontroll och tillsyn av fiske och vattenbruk.

Fiskerikontrollen och regelefterlevnaden behöver effektiviseras respektive förbättras genom en utvecklad samverkan mellan berörda myndigheter inom och utanför Sverige, samt i dialog med fiskets intressenter. Vidare behöver

vägledningen till verksamhetsutövare förbättras beträffande regelverk för fiske och försäljning av fiskeriprodukter. Digitala verktyg och processer behöver också utvecklas för uppföljning, övervakning och kontroll samt service till näringen. För att säkerställa korrekt kvotuppföljning och underlag för beståndsuppskattningar behöver efterlevnaden av fångstregistreringskraven och landningsskyldigheten öka inom delar av yrkesfisket. Det finns även behov av att kartlägga faktorer utanför fiskerikontrollen som påverkar regelefterlevnaden, så som marknadspriser, regeltydlighet samt incitament och acceptans hos utövarna.

Kunskapen om regelefterlevnad inom fritidsfiske behöver förbättras. Omfattningen på fisketillsynen varierar stort mellan län och år, samt mellan enskilt och allmänt vatten. Det stora antalet fritidsfiskare gör det dock svårt att förbättra regelefterlevnaden enbart genom ökade kontroller och sanktioner. Man behöver också arbeta med att informera om regelverket och kontinuerligt utvärdera dess ändamålsenlighet.

Ansvar för kontroll och tillsyn av vattenbruk delas av flera offentliga instanser så som kommuner, länsstyrelser och olika statliga myndigheter. Det är därför viktigt att koordineringen mellan kontroll- och tillsynsinstanserna utvecklas för ökad effektivitet och minskade kostnader för såväl instanser som verksamhetsutövare. Det är också viktigt att berörda instanser besitter god kunskap om vattenbruksnäringen.

Delmålet syftar till att öka efterlevnaden av gällande regleringar inom fiske och vattenbruk. Havs- och vattenmyndigheten och Jordbruksverket behöver i samverkan med berörda parter utveckla metoder och rutiner för en mer effektiv och ändamålsenlig kontroll. Vidare behöver samarbetet mellan förvaltande och kontrollerande instanser utvecklas för att skapa kontrollerbara regler och bättre kunna bistå verksamhetsutövare.

5. Smittskyddet, djurhälsan och djurvälståndet har förbättrats inom vattenbruket

Sverige har ett förhållandevis bra smittskyddsarbete avseende allvarliga sjukdomar hos vattenbruksdjur. Sjukdomsfrekvensen är låg och smittskyddsläget överlag gott. Det är viktigt för såväl vattenbruket som för vilda bestånd av fisk och skaldjur. Smittrisker såsom införsel av djur och djurtransporter är noggrant reglerade, men regleringen av hygien i anläggningarna kan förbättras. Föreskrifter om djurskydd som tar större hänsyn till artspecifika behov kan behöva utvecklas. Teknik för att förbättra hållning och avlivning av vattenbruksdjur kan också behöva utvecklas. De finns också behov av att öka kunskapen om vad som påverkar fiskars välfärd under hela livscykeln inklusive avlivning.

Vattenbruksnäringen arbetar aktivt med hälsoprogram samt egna riktlinjer som täcker hela produktionsflödet för ett ökat smittskydd och hög djurvälstånd. Att svenskt vattenbruk kännetecknas av gott smittskydd, god djurhälsa och djurvälstånd bidrar till att öka näringens konkurrenskraft.

Delmålet uttrycker myndigheternas ambition att skapa förutsättningar för att ytterligare förbättra smittskydd, djurhälsa och djurvälstånd inom vattenbruket genom bra och tydliga regelverk. Det syftar även till att höja kunskapen och kompetensen om välfärd hos fiskar. Ett utökat samarbetet mellan myndigheter, forskning och näring krävs för ett ökat engagemang i dessa frågor för en säker och etiskt korrekt uppfödning av vattenbruksdjur.

Foto: Veronica Andrén

KONKURRENSKRAFT, LÖNSAMHET OCH SOCIALA VÄRDEN

HUVUDMÅL

Svenskt fiske och vattenbruk är konkurrenskraftiga och lönsamma näringar som bidrar till ökad livsmedelsförsörjning, sysselsättning och sociala värden i hela landet

Utveckling av hållbart fiske och vattenbruk är en uttalad politisk ambition för att bidra till samhällsutveckling i landets alla delar. En viktig förutsättning för sådan utveckling är en regionalt förankrad ekosystembaserad förvaltning som möjliggör återhämtning och hållbart nyttjande av våra akvatiska ekosystem och ekosystemtjänster. På så sätt kan större ekologiskt utrymme frigöras för fisket, fisketurismen och vattenbruket att utvecklas hållbart och inom ramen för ekosystemens bärkraft.

Även om miljö- och resursbetingade faktorer sätter ramen för nyttjandet av akvatiska resurser, finns det även andra möjligheter att påverka fiskets och vattenbrukets konkurrenskraft och lönsamhet i positiv riktning. Exempel på sådana möjligheter som hanteras under detta målområde är ökad lokal avsättning och förädling av fiskeri- och vattenbruksprodukter, kortare livsmedelskedjor, minskad administrativ börda, regelförenkling, diversifiering, innovation och digitalisering, nya produkter och tjänster för nya marknader, ökad produktion och teknikutveckling inom vattenbruket samt jämnare köns- och åldersstruktur inom näringarna.

Insatser från myndigheter och berörda parter krävs för att skapa förutsättningar för ett starkt lokalt kust- och insjöfiske med högt förädlingsvärde som genererar samhällsnyttor. Vidare behövs aktivt samarbete för att värna och utveckla de sociala värden som fisket och vattenbruket skapar, bland annat genom att främja utövande och tillgänglighet till fritidsfiske.

DELMÅL

1. Konkurrenskraften och lönsamheten har ökat hos fisket och vattenbruket

Yrkesfiske är en betydelsefull näring i Sverige. Kustfisket efter räka, havskräfta och siklöja, många insjöfisker och det storskaliga pelagiska fisket till havs är exempel på lönsamma fisker som går bra. Delar av det lokala kustnära fisket brottas dock med låg lönsamhet och åldrande yrkeskår, vilket har medfört att näringen försvunnit från många hamnar. Minskade bestånd och fiskemöjligheter, predation och skador från säl och skarv samt hög administrativ börda anges av näringen som bidragande orsaker.

Fisk och skaldjur betingar ofta ett högt pris i konsumtionsledet. En stor del av värdet skapas ofta senare i livsmedelskedjan genom vidareförädling. Hela värdet kommer därmed inte alltid fisket till del, men förädlingen är en viktig avsättningsmarknad för råvarorna. Beredningsindustrin har en viktig roll i det svenska fiskets och vattenbrukets framtid, inte minst för att ta fram produkter som efterfrågas av konsumenter och där hela råvaran tas till vara. Att öka förädlingsgraden på produkter från lokalt kust- och insjöfiske kan, i kombination med diversifiering och kortare livsmedelskedjor, höja konkurrenskraften, lönsamheten och den lokala sysselsättningen.

Det lokala kust- och insjöfisket är kultur- och traditionsbärare som kan bidra till Sveriges attraktionskraft för turism och rekreation genom levande hamnar med aktivt fiske och fiskprodukter till försäljning. Det är därför även ur ett besöksnäringssperspektiv viktigt att skapa förutsättningar för ökad konkurrenskraft och lönsamhet hos dessa näringar.

Intresset för fritidsfiske är stort i Sverige och fisketurismen har, i likhet med övrig besöksnäring, sannolikt haft en positiv utveckling i stora delar av landet under senare år. Sveriges goda förutsättningar för fritidsfiske och det stora allmänna fiskeintresset gör, tillsammans med internationell efterfrågan och betalningsvilja för fiskeupplevelser, att det finns potential att öka såväl den fisketuristiska besöksnäringen som exportvärdet av utländsk fisketurism. Precis som för lokalt kust- och insjöfiske är en stor utmaning dock minskade bestånd och fiskemöjligheter i framför allt haven.

För att tillvarata fisketurismens potential är det viktigt att främja utveckling av hållbara målgruppsanpassade tjänster och produkter som attraherar marknaden. Fiskbestånd med naturlig ålders- och storleksstruktur är en grundförutsättning för sådan utveckling. En utmaning som lyfts av delar av näringen är fisketurismföretagens bristande rådighet över fiskeresursen. Det är därför viktigt att utveckla samverkan mellan förvaltare av fiskevatten och fisketurismföretag samtidigt som allmänhetens fritidsfiskemöjligheter värnas.

Vattenbruk är en näring med stor tillväxtpotential i Sverige. Den ökande miljö- och hälsomedvetenheten i samhället skapar efterfrågan på nyttiga livsmedel som har producerats på ett hållbart och djuretiskt korrekt sätt. Utveckling inom bioteknik skapar också efterfrågan på nya innovativa material som kan tillhandahållas av vattenbruket. Sammantaget skapar detta goda möjligheter för vattenbruksnäringen att utvecklas och stärka sin konkurrenskraft och lönsamhet i många delar av landet.

Trots att Sverige under lång tid har haft som ambition att öka produktionen av vattenbruksprodukter har utvecklingen under senare år gått åt motsatt håll. Komplexa tillståndprocesser och miljöbetingade etableringssvårigheter har bidragit till att det varit svårt att attrahera investeringar för utveckling och innovation. Det är därför viktigt att identifiera vad som kan göras för att underlätta etableringar av nya vattenbruksanläggningar utan att ge avkall på relevanta miljökrav.

För att nå målet om ökad konkurrenskraft och lönsamhet inom vattenbruket är det viktigt med åtgärder som skapar möjligheter till såväl produktionsökning som ökad förädlingsgrad och produktion av nya arter. Vidareutveckling av befintliga produktionstekniker och odling av arter som tar upp näring från sin omgivning utan tillsatts av foder, som exempelvis musslor och alger, kan bidra till såväl ökad livsmedelsförsörjning som minskad miljöpåverkan.

Delmålet syftar till att förbättra förutsättningarna för konkurrenskraft och lönsamhet och på så sätt bidra till lokal sysselsättning inom fiske och vattenbruk.

2. Samverkan har ökat mellan myndigheter och andra berörda parter inom fiske och vattenbruk

Jordbruksverket har regeringens uppdrag att medverka till att främja och utveckla fiskerinäringen, vattenbruket och fisketurismen. Havs- och vattenmyndighetens uppdrag är att vara förvaltningsmyndighet på miljöområdet för frågor om bevarande, restaurering och hållbart nyttjande av sjöar, vattendrag, hav och fiskeresurserna. Myndigheterna har, inom ramen för dessa uppdrag, även ansvar för fritidsfiskets utveckling.

De båda uppdragen förutsätter ett nära och gott samarbete såväl mellan myndigheterna som med fiskets, vattenbrukets och livsmedelskedjans aktörer. Andra viktiga samarbetsparter är statliga myndigheter, länsstyrelser, regioner, kommuner, forskningsinstanser och intresseorganisationer, men även grannländer. Samarbetet behöver bygga på en tydlig målbild och gemensamma prioriteringar i arbetet med såväl miljö- som näringspolitiska frågor. Exempel på sådana frågor är allmän miljö- och naturvård, regional utveckling samt areella näringar, landsbygd och livsmedel.

Delmålet uttrycker myndigheternas ambition att skapa samsyn hos berörda parter och arbeta tillsammans mot de strategiska målen i syfte att skapa förutsättningar för ett hållbart fiske och vattenbruk.

3. Tillämpningen av regelverk för fiske och vattenbruk har förenklats

Förutsättningarna för fiske och vattenbruk påverkas av ett omfattande internationellt och nationellt regelverk. EU:s gemensamma fiskeripolitik begränsar exempelvis det nationella handlingsutrymmet för reglering av fiske i havet och förvaltning av akvatiska miljöer. Det visar sig bland annat genom att Sveriges fiskekvoter i stor utsträckning beslutas genom internationella överenskommelser. I inlandsvatten som sjöar och vattendrag har staten eller privata fiskerättsägare bestämmanderätt över hur fisket bedrivs.

Regelverkets komplexitet och hög administrativa börda lyfts ofta av näringarna som utmaningar och begränsande faktorer för konkurrenskraft och lönsamhet. Det är därför viktigt att myndigheterna fortsätter och intensifierar

arbetet med att förenkla tillämpningen av olika regelverk utan att ge avkall på lagstadgade krav och villkor. Det är också viktigt att myndigheterna arbetar aktivt för att skapa förutsägbarhet, förståelse och enhetlig tillämpning av regelverken.

Delmålet uttrycker myndigheternas och regeringens ambition att förenkla tillämpningen av behovsanpassade regelverk som medför acceptans, regelefterlevnad och lägre administrativ börda för fisket och vattenbruket. Det är viktigt att detta arbete bedrivs i dialog med berörda intressen och beaktar ny kunskap om miljö, teknik, ekonomi och samhälle.

4. Fiske och vattenbruk är attraktiva och säkra näringar

Attraktiva arbetsplatser kännetecknas bland annat av få skador och dödsfall. De kännetecknas även av en jämn köns- och åldersstruktur hos ledning och anställda. Yrkesfiske, fisketurism och vattenbruk är företrädesvis mansdominerade näringar i Sverige. Även inom fritidsfisket är könsstrukturen ojämn då cirka två tredjedelar av utövarna utgörs av män.

Stora delar av det lokala kust- och insjöfisket har en åldrande yrkeskår. Det är särskilt tydligt inom flera lokala kustfisker. Den låga nyrekryteringen har flera orsaker, men lönsamhetsproblem till följd av minskade fiskemöjligheter och hög administrativ börda är bidragande faktorer. Sammantaget påverkar detta näringens attraktionskraft hos unga och gör att kunskaper, traditioner och värden knutna till lokalt kust- och insjöfiske riskerar att gå förlorade. Inom det storskaliga pelagiska yrkesfisket finns inte samma utmaning då detta fiske har god lönsamhet och nyrekrytering som skapar en jämnare åldersstruktur.

Fisketurism är en del av den snabbt växande besöksnäringen. Fisketurism har en lång historia i Sverige, men betraktas ändå som en relativt ny näring. Här arbetar många unga människor, ofta på säsongsbasis. Företagen inom näringen är små och har ofta kompletterande sidoverksamhet så som annan turism, skogs- och lantbruk, stug- och hotellverksamhet samt jakt- och naturguideverksamhet. Då det saknas nationell datainsamling och statistik om fisketuristiskt företagande är det svårt att med säkerhet uttala sig om köns- och åldersstrukturer inom näringen.

Vattenbruk är fortfarande en relativt liten näring i Sverige, men med stor tillväxtpotential. Idag sysselsätter vattenbruket cirka 400 personer, varav cirka en fjärdedel utgörs av kvinnor. Åldersstrukturen är relativt jämn och nyrekrytering anses inte vara ett lika stort problem som inom det lokala kust- och insjöfisket.

För att öka attraktiviteten och nyrekryteringen inom fiske och vattenbruk krävs bättre lönsamhet och förutsättningar för näringarnas bedrivande. En sådan förutsättning är förutsägbarhet med avseende på resurstillträde. En annan viktig aspekt för att attrahera nyrekrytering är förebyggande säkerhetsarbete i syfte att motverka arbetsplatsolyckor och dödsolyckor. Det är viktigt inom alla näringar, inte minst inom yrkesfisket.

5. Tillgången på livsmedel och akvatiska råvaror från svenskt fiske och vattenbruk har ökat på den inhemska marknaden

Att Sverige ska ha en konkurrenskraftig livsmedelskedja och att livsmedelsproduktionen ska öka är uttalade politiska mål. Ökad produktion och avsättning av livsmedel från svenskt fiske och vattenbruk på den

inhemska marknaden kan bidra till högre självförsörjningsgrad och därmed även minskad sårbarhet i livsmedelskedjan. Tillgången på andra råvaror från svenskt fiske och vattenbruk för användning inom till exempel bioteknik behöver också öka. En större och mer diversifierad inhemsk efterfrågan skulle kunna bidra till ökad konkurrenskraft och lönsamhet hos fisket och vattenbruket. Fritidsfisket kan också knytas till detta mål då det bidrar till ökad självförsörjningsgrad genom god och nyttig mat på bordet.

Det finns stor efterfrågan på livsmedel från fiske och vattenbruk hos svenska konsumenter. Denna efterfrågan tillgodoses idag till stor del genom import från andra länder. Samtidigt exporterar Sverige en betydande andel av den matfisk som produceras av vattenbruket. För att öka Sveriges självförsörjningsgrad av dessa livsmedel krävs såväl hållbar produktionsökning som förädling och en innovativ beredningsindustri som tar fram nya produkter. Det är därför viktigt att på olika sätt främja åtgärder och aktiviteter som bidrar till sådan utveckling med ökad tillgång på svenska fiskeri- och vattenbruksprodukter för humankonsumtion.

Delmålet syftar till att öka självförsörjningsgraden av fiskeri- och vattenbruksprodukter som fiskats och producerats på ett hållbart sätt i Sverige.

KUNSKAP OCH KOMMUNIKATION

HUVUDMÅL

Kunskapen om de akvatiska ekosystemen samt om fiskets och vattenbrukets samhällsnyttor har ökat och sprids genom informationsinsatser och utbildningar

Kunskap är av avgörande betydelse för all förvaltning, kanske särskilt vid ekosystembaserad förvaltning av dynamiska och komplexa akvatiska miljöer. Behovet av såväl ekologiska som ekonomiska och sociala avvägningar och prioriteringar i förvaltningen ställer höga krav på kunskapsförsörjning, bland annat genom tillämpad forskning.

Kunskapen tillhandahålls framför allt av universitet och andra forskningsinstanser, ofta i samarbete med eller på uppdrag av förvaltande myndigheter och näringarna. Kunskapsförsörjningen är idag främst miljö- och beståndsbetingad, men det behövs också ökad kunskap om vilka samhällsnyttor i form av ekonomiska och sociala värden som fisket och vattenbruket genererar.

Det är viktigt att den kunskap som ligger till grund för förvaltningen också sprids och kommer till bredare användning i samhället. Det bidrar till att öka förståelsen för hur våra vatten förvaltas och hur näringarna bedrivs. Det bidrar också till ökad medvetenhet hos konsumenter om fiskets och vattenbrukets produkter och tjänster. Informationsinsatser och riktade utbildningar är viktiga verktyg som behöver utvecklas för att nå ut med denna kunskap.

Strategins genomförande bygger på bred sektorsövergripande samverkan mellan olika myndigheter och berörda organisationer. Grundförutsättningar för sådan samverkan är förståelse, kunskapsutbyte och dialog mellan intressenterna. Att inrätta en permanent plattform för sektorsövergripande samverkan är därför en viktig åtgärd för att nå flera av de strategiska målen.

DELMÅL

1. Kunskapen om de akvatiska ekosystemen har ökat

Vi vet mycket idag om de akvatiska ekosystemens struktur, funktion och dynamik samt om bestånds- och populationsstatus hos organismer som nyttjas genom yrkes- och fritidsfiske. Det finns dock ett mycket stort behov av fortsatt forskning och ökad kunskap om våra akvatiska ekosystem och ekosystemtjänster. Det finns också behov av ökad kunskap om hur fiske och vattenbruk påverkar såväl ekosystemet i stort som enskilda bestånd. Sådan kunskap behövs inte bara på nationell, utan även på regional och lokal nivå. Andra viktiga områden på vilka kunskapen behöver förbättras är djur- och smittskydd samt djurvälstånd hos vattenbruksarter, hälsoläget hos vilda akvatiska organismer och risker med invasiva arter.

Ovanstående kunskap är av avgörande betydelse för ekosystembaserad förvaltning hos såväl myndigheter som andra förvaltningsorgan. Kunskapen tas vanligtvis fram av universitet, forskningsinstitut eller andra specialiserade organisationer, men det är viktigt att även beakta erfarenhetsbaserad kunskap och information från dem som bedriver fiske och vattenbruk. Delmålet syftar till att genom bred samverkan öka kunskapsförsörjningen som underlag för ekosystembaserad förvaltning och hållbar utveckling av näringarna.

2. Kunskapen om fiskets och vattenbrukets samhällsnyttor har ökat

Utöver ökad kunskap om de akvatiska ekosystemen och om hur fiske och vattenbruk påverkar dessa behövs också ökad kunskap om fiskets och vattenbrukets samhällsnyttor. Exempel på sådana nyttor är sysselsättning och livsmedelsförsörjning, men även sociala värden som levande landsbygd, folkhälsa och livskvalitet. Det behövs också kunskap om hur olika typer av fiske- och vattenbruksverksamheter påverkar förutsättningarna för varandra.

Kunskap om verksamheternas samhällsnyttor är viktig för att kunna bedöma hur resurserna bäst bör nyttjas för att skapa så stor nytta för samhället som möjligt. Det är också viktigt med kunskap om hur vi kan öka dessa samhällsnyttor på ett hållbart sätt. Exempel på åtgärder som kan bidra till ökad samhällsnytta är utveckling av produkter och processer där hela råvaran tillvaratas, miljövänliga fångst- och produktionsmetoder samt nya fisketuristiska produkter och tjänster.

Kunskap om fiskets och vattenbrukets samhällsnyttor är, i kombination med kunskap om de akvatiska ekosystemen och hur fiske och vattenbruk påverkar dessa, av central betydelse som underlag för såväl främjande som förvaltning. Delmålet syftar till att genom bred samverkan öka kunskapen på dessa områden och tillämpa den i ekosystembaserad förvaltning. Detta förutsätter att det finns ett vedertaget system för beräkning av fiskets och vattenbrukets samhällsnyttor.

3. Tillgången på information om svenskt fiske och vattenbruk har ökat

Den ökade kunskapen behöver inte bara ligga till grund för främjande och förvaltning utan även spridas bredare i samhället. Detta kräver utvidgade och fördjupade samarbetsformer mellan myndigheter, forskning, näringar och andra intressenter. Nyanserad och saklig information om näringarna

och de produkter och tjänster som dessa tillhandahåller ökar bland annat möjligheterna för konsumenter att göra välinformerade val. Det kan också bidra till ökad förståelse och acceptans för främjande- och förvaltningsåtgärder. Det är också viktigt att tillgängliggöra information som bidrar till ökad tillgänglighet och utövande av fritidsfiske.

Exempel på områden inom vilka information behöver tillgängliggöras är fiskets och vattenbrukets miljö-, resurs- och klimatpåverkan samt verksamheternas förutsättningar. Det är också viktigt att sprida kunskap om miljö-, kvalitets- och hälsoaspekterna med mat som har fångats eller producerats i svenska vatten, svenskt djur- och smittskydd samt om vilken potential som finns inom näringarna och hur denna kan tas tillvara. Delmålet syftar till att genom bred samverkan tillgängliggöra saklig information om ovanstående.

4. Kompetensförsörjningen inom fiske och vattenbruk har ökat

Innovation och nytänkande är viktiga komplement till yrkeskunskap för att öka lönsamheten inom fiske- och vattenbruksnäringarna. Runt om i landet finns det många bra exempel på framgångsrika innovationer gällande bland annat tekniska lösningar för vattenbruksanläggningar och fiskeredskap, men även gällande nya företagsformer som kombinerar fiske med matturism eller förädling. Den ökande digitaliseringen har stor betydelse för sektorernas utveckling och det är viktigt att den nya tekniken tillgängliggörs och används av näringarna.

Det behövs ett behovsanpassat och varierat utbud av utbildningar som förbereder nuvarande och framtida yrkesverksamma för de utmaningar och möjligheter som finns inom fiske och vattenbruk. Entreprenörskap, innovation, värdeskapande och digital kompetens är exempel på viktiga kompetensområden. För ändamålsenlig förvaltning och tillsyn behövs även ökad kompetens inom bland annat veterinärmedicin, etologi och djurskydd. Myndigheterna behöver tillsammans med näringarna understödja insatser för att säkra bred kompetensförsörjning och stärka innovationsförmågan inom fiske och vattenbruk.

5. Det finns en gemensam plattform för fiskets och vattenbrukets utveckling

En viktig plattform för samverkan mellan myndigheter och forskning är de fem regionala beredningsgrupper som initierats av Havs- och vattenmyndigheten i syfte att samverka och bereda frågor inom fiskförvaltningen ur såväl ett nationellt som regionalt perspektiv.

Dialog och samverkan med fiskets och vattenbrukets intressenter sker bland annat genom Havs- och vattenmyndighetens och Jordbruksverkets tre sektorsspecifika referensgrupper för yrkesfiske, fritidsfiske, fisketurism och vattenbruk. I referensgrupperna samlas representanter från berörda myndigheter och organisationer för att informera varandra om aktuella frågor och diskutera hur näringen kan och bör utvecklas. Medlemmarna har på så sätt utökat och utvecklat sina nätverk och kontaktytor, vilket underlättar samarbete kring frågor av gemensamt intresse. Grupperna har också varit viktiga bollplank i myndigheternas löpande arbete med främjande och förvaltning av fisket och vattenbruket.

Ett viktigt led i arbetet med att ta fram strategin har varit den sektorsövergripande intressentdialog som samlat representanter från alla tre referensgrupper. Syftet med delmålet är att säkerställa en sektorsövergripande plattform som skapar mervärde genom dialog och samverkan mellan sektorerna och med myndigheterna. Plattformen ska användas för att skapa samsyn och hitta lösningar på gemensamma utmaningar för de olika sektorerna på såväl nationell som regional och lokal nivå.

Genom plattformen kommer förutsättningarna förbättras för samverkan och kunskapsöverföring mellan fiskets och vattenbrukets aktörer, myndigheter, forskare, livsmedelssektor, beredningsindustri, intresseorganisationer med flera. Plattformen har även en funktion i arbetet med att genomföra, följa upp och utvärdera strategin och de sektorsspecifika handlingsplanerna.

GENOMFÖRANDE OCH UPPFÖLJNING

Strategin presenterar en gemensam målbild för framtidens fiske och vattenbruk i syfte att skapa samsyn och samverkan mellan myndigheterna och andra berörda organisationer i samhället. På samma sätt som strategin är ett resultat av samverkan mellan fiskets och vattenbrukets intressenter, är dess genomförande beroende av dessa intressenters aktiva engagemang och deltagande.

Havs- och vattenmyndigheten och Jordbruksverket ansvarar gemensamt för samordning av strategins genomförande och uppföljning. Åtgärder och aktiviteter som krävs för att nå strategins olika delmål konkretiseras i sektorsspecifika handlingsplaner. Näringarna och andra intresseorganisationer inom fiske och vattenbruk har en särskilt viktig roll i arbetet med att genomföra handlingsplanerna. Ett lyckat genomförande förutsätter insatser av samtliga intressenter med koppling till fiske och vattenbruk.

Strategin är inte kopplad till någon särskild ekonomisk satsning. De åtgärder och aktiviteter som konkretiseras i handlingsplanerna kommer bland annat att finansieras och genomföras inom ramen för myndigheternas ordinarie arbete med främjande och förvaltning, forskning, utbildning och arbetsmiljöfrågor. Även externa finansieringskällor kommer att bli viktiga för handlingsplanernas genomförande. Exempel på sådan finansiering är strukturstödsfonder som europeiska havs- och fiskeriprogrammet och landsbygdsprogrammet.

Strategins delmål följs upp med hjälp av målspecifika indikatorer. Dessa framgår av bilaga 2. Huvudmålen kommer att utvärderas genom kvalitativa bedömningar av måluppfyllelsen av delmålen. Många av de målspecifika indikatorerna används även för uppföljning av andra styrdokument och processer som Maritima strategin, Livsmedelsstrategin, Havsmiljödirektivet, Ramdirektivet för vatten och europeiska havs- och fiskerifonden. Uppföljningen kommer därmed att tydliggöra beröringspunkterna mellan strategin och dessa processer. Havs- och vattenmyndigheten och Jordbruksverket ansvarar för uppföljningen, men andra intressenter har en viktig roll i datainsamlingen.

Strategin kommer senast 2023 att vara föremål för en halvtidsutvärdering. Utvärderingen syftar till att analysera och dokumentera erfarenheterna från det hittills genomförda arbetet samt vara vägledande för inriktningen på återstående arbete. En slututvärdering kommer att genomföras under 2026 i samband med att nästa strategi tas fram. Såväl halvtids- som slututvärderingen kommer att grundas på de målspecifika indikatorerna.

BILAGOR

Bilaga 1 - Deltagande organisationer	41
Bilaga 2 - Indikatorer för uppföljning av delmålen	43
Bilaga 3 - Ordlista.....	48
Bilaga 4 - Vattenmiljön och näringarna	51
Bilaga 5 - Förutsättningar för främjande och förvaltning	61

BILAGA 1 - DELTAGANDE ORGANISATIONER

Nedanstående organisationer har bidragit till strategin genom att delta i en intressentdialogsprocess och genom att lämna synpunkter under framtagandet. Organisationerna står nödvändigtvis inte bakom alla delar i strategin.

Aquaculture Stewardship Council	Långåfisket
AgriFood Economic Centre	Länsstyrelserna
Bohusläns Skärgårdsråd	Malmö Universitet
Chalmers Universitet	Matfiskodlarna
Djurskyddet Sverige	Marine Stewardship Council
Eldrimner	Nationellt Kompetenscentrum för Vattenbruk
Fiskbranschens Riksförbund	Naturhistoriska Riksmuseet
Fiskekommunerna	Naturskyddsföreningen
Forshagaakademin	Naturturismföretagen
Göteborgs Fiskauktion	Naturvårdsverket
Göteborgs Universitet	Norrbottens Kustfiskares PO
Havs- och kustfiskarnas PO	PO Kustfiskarna i Bottenhavet
Havsodlarnas PO	Recirkulerande vattenbrukarna
Husbehovsfisket Norr	Region Gotland
Hökensås Sportfiske	Region Stockholm
iFiske	Regionnätverket - Hållbart och lokalt förankrat yrkesfiske med framtidstro
IVL – Svenska Miljöinstitutet	RISE
Karlstads Universitet	Simrishamns kommun
Kompensationsodlarna	Sjöfartsverket
Kungliga Tekniska Högskolan	Skärgårdarnas Intresseföreningars Kontaktorganisation
Kustbevakningen	Skärgårdarnas Riksförbund
Kustfiskarna Bottenhavet PO	Forshagaakademin
Livsmedelsverket	Statens lantbruksuniversitet
Lunds Universitet	

Statens veterinärmedicinska anstalt	Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund
Stiftelsen för Östersjöaxen	Sveriges Yrkesfiskares Ekonomiska Förening
Stockholms läns fiskarförbund	Sweden Fishing
Stockholms Universitet	Swedish Pelagic Federation PO
Sveaskog - Mörrums Kronolaxfiske	SWEMARC
Svensk Sportfiskehandel	Sättfiskodlarna
Svenska Insjöfiskares Centraförbund	Södertörns Högskola
Sveriges Fiskares PO	Vattenbrukscentrum Norr
Sveriges Fisketurismföretagare	Vattenbrukscentrum Ost
Sveriges Fiskevattenägareförbund	Vattenmyndigheten Södra Östersjön
Sveriges Kust- och Insjöfiskares Organisation	Världsnaturfonden - WWF Sverige
Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska Institut	Älvräddarnas Samorganisation
Sveriges Organiserade Fiskeguider	Östersjöaxälvar i Samverkan

BILAGA 2 - INDIKATORER FÖR UPPFÖLJNING AV DELMÅLEN

I Tabell 1 presenteras förslag till kriterier respektive indikatorer för uppföljning av strategins delmål. Indikatorlistan kan komma att revideras under strategins genomförande till följd av att ny information blir tillgänglig eller att relaterade uppföljningsprocesser uppdateras.

Tabell 1 - Kriterier respektive indikatorer för strategins delmål

DELMÅL	INDIKATOR	KOMMENTAR
1.1 - Fiske och vattenbruk förvaltas i enlighet med ekosystemansatsen	Uppföljning sker utifrån de kriterier som sätts för ekosystembaserad förvaltning av fiske och vattenbruk. För utvalda kriterier ska indikatorer tas fram som återspeglar förvaltningssystemet mest väsentliga aspekter. Åtminstone en indikator ska fånga upp utveckling och tillämpning i förvaltningen av ett system för uppskattning av samhällsnytta.	Framtagande av indikatorsystemet ingår i utvecklingen av systemet för ekosystembaserad förvaltning.
1.2 - Fiskets och vattenbrukets miljö-, resurs- och klimatpåverkan har minskat	- Andelen bestånd i svenska vatten som nyttjas hållbart - Fisksamhällets, och där möjligt, bestånds- eller artspecifik storleksfördelning - Fiskets påverkan på bottenmiljöer - Näringstillförsel från vattenbruk - Utsläpp av växthusgaser per förädlingsvärde inom fiske och vattenbruk - Andelen ekologisk produktion inom vattenbruk	- Används för bedömning av god miljöstatus enligt föreskrifter HVMFS 2012:18 och för uppföljning av hållbara fiskbestånd inom miljömålssystem. - Används för bedömning av god miljöstatus enligt föreskrifter HVMFS 2012:18. - Används för bedömning av god miljöstatus enligt föreskrifter HVMFS 2012:18 och 2019:25 - Används i prövning och för uppföljning inom tillsyn och egenkontroll. Finns i underlaget för indikator A.1.1 i föreskrifter HVMFS 2012:18. - Används för uppföljning av maritima näringars klimatpåverkan inom maritima strategin och livsmedelsstrategi. - Liknande indikator används för uppföljning av livsmedelsstrategin.

DELMÅL	INDIKATOR	KOMMENTAR
1.3 - Det finns tydligare vägledning för lokalisering av fiske och vattenbruk	1. Antalet nationella och regionala vägledningar för planering av områden lämpliga för fiske och vattenbruk 2. Andelen kommunala översiktsplaner som identifierar lämpliga områden för vattenbruk 3. Antal meddelade tillstånd för vattenbruksverksamhet i de utpekade lämpliga områdena	
1.4 - Regel- efterlevnaden inom fiske och vattenbruk har ökat	1. Sammanställning av avvikelser och överträdelser av gällande bestämmelser inom fiske och vattenbruk, inklusive egenkontroll 2. Kontroll- och tillsynsverksamheternas effektivitet 3. Tydlighet och ändamålsenlighet i vägledning om regelverk	1. Uppföljning sker inom ramen för ordinarie fiskerikontroll- och tillsynsverksamheter. Behöver utvecklas för fritidsfiske. 2. Uppföljningsmetod för denna indikator behöver utvecklas. 3. Följs upp med hjälp av enkäter hos utövare, eventuellt i samband med uppföljning av delmål 3.3.
1.5 - Smittskyddet, djurhälsan och djurväl- färdan har för- bättrats inom vattenbruket	1. Antal rapporterade avvikelser avseende djursjukdomar 2. Genetisk påverkan från uppfödda djur på viltlevande bestånd 3. Spridning av parasiter och sjukdomar från uppfödda djur till viltlevande bestånd 4. Antibiotikaförbrukning 5. Andelen företag som är anslutna till frivilliga hälsoprogram	1. Ingår i Statens veterinärmedicinska anstalts uppföljning samt i Jordbruksverkets årliga rapportering till EU. 2. Uppföljningsmetod behöver utvecklas 3. Uppföljningsmetod behöver utvecklas

DELMÅL	INDIKATOR	KOMMENTAR
2.1 - Konkurrenskraften och lönsamheten har ökat hos fisket och vattenbruket	1. Antal förvärvsarbetande inom fiske och vattenbruk 2. Förädlingsvärde inom fiske och vattenbruk 3. Fiskets och vattenbrukets konkurrenskraft 4. Vattenbruksproduktion	1-3. Indikatorer 1-3 följs upp i enlighet med datainsamlingsförfordningen och används för uppföljning av konkurrenskraftiga näringar inom ramen för uppföljning av maritima strategin och livsmedelsstrategin. 4. Ingår i Jordbruksverkets årliga insamling av officiell statistisk.
2.2 - Samverkan har ökat mellan myndigheter och andra berörda parter inom fiske och vattenbruk	1. Antalet samverkansstrukturer inom fiske respektive vattenbruk 2. Upplevd nytta för myndigheter och berörda parter med samverkan	1. Följs upp med hjälp av återkommande inventeringar. 2. Nyttan följs upp med hjälp av återkommande enkäter hos alla parter som deltar i samverkan.
2.3 - Tillämpningen av regelverk för fiske och vattenbruk har förenklats	1. Antal och typ av regelförenklingar som berör fiske och vattenbruk 2. Upplevda hinder för näringen med regelverk och administrativa processer 3. Upplevd nytta för tillsyns- och kontrollmyndigheterna med förenklingarna	1. Kvalitativ uppföljning som ingår i myndigheternas årliga årsrapportering. 2. Följs upp via enkäter med näringarna som används inom ramen för uppföljning av livsmedelsstrategin. 3. Följs upp via enkäter med representanter från tillsyns- och kontrollmyndigheter.

DELMÅL	INDIKATOR	KOMMENTAR
2.4 - Fiske och vattenbruk är attraktiva och säkra näringar	1. Antal förvärvsarbetande inom fiske och vattenbruk 2. Andel män respektive kvinnor bland sysselsatta inom fiske och vattenbruk 3. Åldersstruktur bland sysselsatta inom fiske och vattenbruk 4. Relativ frekvens av arbetsolyckor respektive arbetssjukdom med sjukfrånvaro inom fiske och vattenbruk 5. Antal dödsfall i arbetsolyckor inom fiske och vattenbruk	1. Följs upp i enlighet med datainsamlingsförfordning och för uppföljning av konkurrenskraftiga näringar inom maritima strategin. 4. Datainsamling för uppföljning av indikatorer 4 och 5 inom fiske och vattenbruk behöver utvecklas.
2.5 - Tillgången på livsmedel och akvatiska råvaror från svenskt fiske och vattenbruk har ökat på den inhemska marknaden	1. Svensk handel med fiskeri- och vattenbruksprodukter 2. Svensk marknadsandel av fiskeri- och vattenbruksprodukter	Indikatorerna används inom ramen för uppföljning av livsmedelsstrategin.
3.1 - Kunskapen om de akvatiska ekosystemen har ökat 3.2 - Kunskapen om fiskets och vattenbrukets samhällsnyttor har ökat	Uppföljningen fokuserar på identifiering, beställning, framtagande och användning inom förvaltning av kunskapsunderlag för ekosystembaserad förvaltning i enlighet med delmål 1.1. För uppföljning av delmål 3.2 bör även kunskapsunderlag om fiskets och vattenbrukets samhällsnyttor ingå i bedömningen.	Bedömningen ingår i ordinarie uppföljning av kunskapsförsörjning på framför allt Havs- och vattenmyndigheten och Jordbruksverket, men även andra organisationer som exempelvis SLU.
3.3 - Tillgången på information om svenskt fiske och vattenbruk har ökat	1. Antal kommunikativa insatser av Havs- och vattenmyndigheten och Jordbruksverket inom fiske och vattenbruk 2. Antal visningar respektive nedladdningar av Havs- och vattenmyndighetens och Jordbruksverkets informationsmaterial om fiske och vattenbruk	

DELMÅL	INDIKATOR	KOMMENTAR
3.4 - Kompetensförsörjningen inom fiske och vattenbruk har ökat	1. Nyexaminerade inom fiske och vattenbruk 2. Antal förvärvsarbetande inom fiske och vattenbruk 3. Upplevda hinder beträffande kompetensförsörjning inom fiske- och vattenbruksnäringarna	1-2. Indikatorer 1 och 2 används inom ramen för uppföljning av livsmedelsstrategin. Indikatorer 2 och 3 följs upp i enlighet med datainsamlingsförfordning. 3. Följs upp med hjälp av enkäter
3.5 - Det finns en gemensam plattform för fiskets och vattenbrukets utveckling	1. Upplevd nytta för intressenterna med samverkan	1. Nyttan följs upp med hjälp av återkommande enkäter hos intressenter som medverkar i plattformen

BILAGA 3 - ORDLISTA

Administrativ börda	Uppstår när administrativa bestämmelser skapar krav på dokumentation, mätning och uppföljning som tar mycket tid och kraft från verksamhetens centrala uppgifter.
Akvatisk organism	Djur, växter och andra organismer som lever i vatten.
Allmänt vatten	Vattenområde som inte ingår i fastighet.
Beredning	Den process genom vilken produkter framställs. Här ingår filtrering, förpackning, konservering, frysning, rökning, saltning, kokning, inläggning, torkning eller annan preparering av fiskeri- eller vattenbruksprodukter för marknaden.
Bestånd	Grupper av individer av en art som kan avgränsas geografiskt och antas ha större likhet sinsemellan än med individer i andra bestånd av arten. Ett bestånd kopplas till ett visst förvaltningsområde.
Bifångst	Oavsiktlig fångst av däggdjur, fåglar eller fisk av arter eller storlekar som man inte har planerat att fånga.
Bioteknik	Samlingsbegrepp för användning av molekylärbiologiska, cellbiologiska och mikrobiologiska förfaranden och metoder för tekniska ändamål.
Demersalt fiske	Yrkesmässigt fiske efter bottenlevande arter.
Diversifiering	Att arbeta med flera olika produkter och tjänster för att nå sitt mål, ofta lönsamhet.
Djurhälsa	Djurs fysiska välbefinnande.
Djurvälfärd	Ett djurs subjektiva upplevelse av sin situation, samt ett synsätt att djur skall ha ett värdigt liv med bra levnadsvillkor.
Ekosystemansatsen	En strategi för bevarande och restaurering av naturvärden, hållbart nyttjande och rättvis fördelning av naturresurser, med målet att säkerställa att användningen av ekosystemen bidrar till att upprätthålla ekosystemens långsiktiga fortlevnad vad avser deras struktur, funktion och dynamik.
Ekosystembaserad förvaltning	Förvaltning som bedrivs i enlighet med ekosystemansatsen.
Ekosystemets bärkraft	Ekosystemets förmåga att tillhandahålla ekosystemtjänster som människan behöver.

Ekosystemtjänster	Funktioner hos ett ekosystem som förser människan med varor eller tjänster. Delas ofta in i stödjande, reglerande, försörjande och kulturella ekosystemtjänster.
Enskilt vatten	Vattenområde som ingår i fastighet.
Etologi	Läran om djurs beteenden, och orsaker till dessa.
Fiske	Verksamhet som syftar till att fånga eller döda fritt levande fisk, skaldjur eller blötdjur. Används i detta dokument som samlingsbegrepp för yrkesfiske, fritidsfiske och fisketurism.
Fisketurism	När människor i syfte att fritidsfiska reser till och vistas på platser utanför sin vanliga omgivning eller nyttjar tjänster som tillhandahålls av fisketurismföretag.
Fritidsfiske	Allt fiske som inte är yrkesfiske. Delas ofta upp i sportfiske och husbehovsfiske.
Förädling	Bearbetning mot en antingen renare eller mer avancerad form. Kan sägas vara synonymt med vidarebearbetning.
Husbehovsfiske	Fritidsfiske som oftast bedrivs med nät eller mjärddar. Det primära syftet är fångst för konsumtion i det egna hushållet.
Hållbar utveckling	En utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov.
Intressent	Person eller organisation som kan påverka, påverkas av eller anser sig vara påverkad av ett beslut eller en åtgärd.
Invasiv art	En främmande art som har förmågan att allvarligt förändra sin omgivning på ett oönskat sätt, till exempel genom att konkurrera ut inhemska arter eller sprida smittor.
Kompensation-sutsättning	Utsättning av akvatiska organismer för att kompensera för förlust av naturlig rekrytering.
Konkurrenskraft	Företagets eller branschens förmåga att klara sig i konkurrensen och bedriva verksamhet som är lönsam på lång sikt.
Landningskyldighet	Skyldigheten att enligt den gemensamma fiskeripolitiken registrera, landa och kvotavräkna alla fångster av kvoterade arter oavsett storlek i enlighet med regelverket.
Lokalt kust- och insjöfiske	Småskaligt yrkesfiske som bedrivs lokalt längs kusten och insjöar.
Lönsamhet	Lönsamhet är detsamma som ett företags vinst, det vill säga intäkterna är större än kostnaderna.

Miljö kvalitetsnorm	Anger förorenings- eller störningsnivå som inte får eller bör över- eller underskridas eller som ska eftersträvas.
Pelagiskt fiske	Yrkesmässigt fiske efter arter som lever i den fria vattenmassan.
Samhällsnytta	Ett värde som tillskrivs sådant som är till gagn för den mänskliga gemenskapen och bidrar till förbättringar av samhället i stort.
Självförsörjning	En teori, eller praktisk handling, om hur grupper eller samhällen ska försörja sig själva utan bytes- eller valutahandel.
Smittskydd	Verksamhet till skydd mot att smittsamma sjukdomar sprids.
Sportfiske	Fritidsfiske som bedrivs med handredskap. De primära syftena är rekreation, turism eller sport.
Spårbarhet	Möjlighet att spåra och följa livsmedel, foder, livsmedelsproducerande djur eller ämnen som är avsedda att eller kan förväntas ingå i ett livsmedel eller ett foder genom alla stadier i produktions-, bearbetnings- och distributionskedjan.
Tillsyn	Oberoende granskning av bland annat produkter, tjänster eller organisationer. Syftet är att kontrollera att krav och villkor som följer av lag följs.
Vattenbruk	Uppfödning och odling av djur respektive växter i vatten.
Yrkesfiske	Fiske som bedrivs i näringsverksamhet med syfte att fånga och sälja fisk, skaldjur eller blötdjur.

BILAGA 4 - VATTENMILJÖN OCH NÄRINGARNA

MED BLICKEN UNDER YTAN - HUR MÅR VÅRA AKVATISKA EKOSYSTEM?

Sverige har en rik variation av akvatiska miljöer. Dessa har genom historien nyttjats för olika ändamål och spelat en central roll i samhällsutvecklingen. Flertalet är på ett eller annat sätt påverkade av människan. I somliga fall i sådan omfattning att de förlorat förmågan att tillhandahålla de ekosystemtjänster som vi är beroende av. Det finns även många akvatiska miljöer som är friska och välmående. I detta avsnitt beskrivs översiktligt tillståndet i våra akvatiska miljöer.

Kust och hav

Sverige har en av Europas längsta kuster på cirka 7 600 km, om man räknar med fastlandets vikar och de större öarnas kustlinjer. Våra kust- och skärgårdsområden har skiftande natur- och kulturmiljöer av stort värde för såväl bofasta som besökare. Drygt hälften av Sveriges befolkning är bosatt inom 10 km från kustlinjen. Anspråken på kust- och skärgårdsmiljöerna är alltså många och varierande.

Sveriges havsområden uppgår till cirka 155 700 kvadratkilometer och kännetecknas av stor variation med avseende på salthalt, temperatur, istäcke, strömmar, vindar, vågor, vattnets omsättningstid, djupförhållanden och bottenbotten. Denna variation definierar ekosystemens förutsättningar och påverkar sammansättningen av de växt- och djurarter som lever i dem.

Samtliga av Sveriges kust- och havsområden har påverkats av människan i varierande omfattning. Exempel på sådan påverkan är sjöfart, fiske, areella näringar, luftburna föroreningar och avlopp. Att Sverige delar Västerhavet och Östersjön med andra länder gör att miljön i våra hav påverkas även av dessa länders aktiviteter.

Trots åtgärder för att minska tillförsel av näringsämnen är stora delar av havsområdena fortfarande övergödda, i synnerhet i egentliga Östersjön. Fiske är en annan viktig påverkansfaktor och det historiska fisketrycket på flera arter har inte varit hållbart. Marint skräp, miljöfarliga ämnen, bifångst av däggdjur och fåglar, främmande arter samt exploatering och fragmentering av känsliga habitat och biotoper påverkar också miljön.

Även om många miljöförbättrande åtgärder har genomförts är det svårt att se tydliga förbättringar av den marina miljön. Det beror delvis på långa återhämtningstider i dessa miljöer. Glädjande framgångar så som att havsörnen har återhämtat sig efter 1970- och 1980-talens miljögiftskatastrof samt att flera vildlaxbestånd har haft en positiv utveckling bör dock nämnas. Klimatförändringar med ökad ytvattentemperatur, lägre salthalt i Östersjön, höjda havsnivåer, surare hav, förändringar i artutbredning samt ökad nederbörd kommer att vara fortsatt viktiga utmaningar för åtgärdsarbetet framöver.

Tillstånden för kommersiellt nyttjande marina bestånd av fisk och skaldjur varierar, men är i flera fall ansträngda och allvarliga. Enligt den senaste statusbedömningen i arbetet med havsmiljödirektivet är uttaget av flera arter för stort, vilket påverkar såväl bestånden som ekosystemen negativt.

Ökat predationstryck från säl och skarv bidrar också till situationen. Det är dock fortfarande oklart i vilken utsträckning denna predation påverkar fiskbestånden, vilket är en aktuell fråga för forskning. Ett förbättrat tillstånd för våra marina arter stärker havets förmåga att leverera ekosystemtjänster och därmed även förutsättningarna för hållbart fiske och vattenbruk.

Sjöar och vattendrag

Sverige har cirka 100 000 sjöar och 200 000 km vattendrag. Människans påverkan på dessa vattenmiljöer har varit omfattande. Påverkan är både fysisk och kemisk och har uppstått till följd av samhällets utveckling och verksamheter som industri, avloppshantering, vattenkraft, jord- och skogsbruk. Kemisk påverkan har bland annat uppstått genom försurning, övergödning och utsläpp av miljögifter.

Vattenkraften orsakar onaturliga vattenståndsfluktuationer och urlakning av strandzonen, skapar vandringshinder för fisk och utgör barriär för flödet av näringsämnen. Reglerade vattensystem är därmed ofta utarmade. Jord- och skogsbruk kan påverka vattenmiljöerna på många sätt. Övergödning, dikning, dränering, sjösänkning, rätning av vattendrag, igenslamning, vandringshinder och avverkning i känsliga kantzoner är några exempel.

Enligt en fördjupad utvärdering av miljökvalitetsmålen för 2019 bedöms bara en liten del av våra sjöar och vattendrag ha ett gott miljötillstånd. De flesta av dessa återfinns i fjällkedjan. Det sker ett omfattande arbete med att återställa fysiskt och kemiskt påverkade vattenmiljöer. Exempel på sådant arbete är återställande av flottledsrensade vattendragssträckor, utrivning av dammar och vandringshinder och anläggande av fiskvägar. Det pågår även arbete med att minska den kemiska påverkan, genom till exempel kalkning och skärpta utsläppskrav på samhälle och industri.

I takt med att vårt klimat blir allt varmare får Sverige ökad avrinning och risk för kraftiga översvämningar eller torka. Avrinningen kan resultera i urlakning av miljögifter från förorenade områden och transport av näringsämnen från jordbruksmark. Ökad torka kan orsaka försämring av vattenkvaliteten genom minskad utspädning och vattenomsättning, vilket kan resultera i mer stillastående vatten och sämre syresättning. Ett varmare klimat kan också leda till förändrad artsammansättning och etablering av invasiva arter.

DAGENS FISKE OCH VATTENBRUK

Yrkesfiske, fritidsfiske, fisketurism och vattenbruk har stor betydelse för bland annat livsmedelsförsörjning, besöksnäring, friluftsliv och rekreation. Utöver direkt sysselsättning inom näringarna ger de också upphov till arbetstillfällen inom närliggande verksamheter så som beredning och förädling samt hotell och restaurang. En särskilt viktig samhällsnytta är hållbar matproduktion av livsmedel med högt näringsvärde.

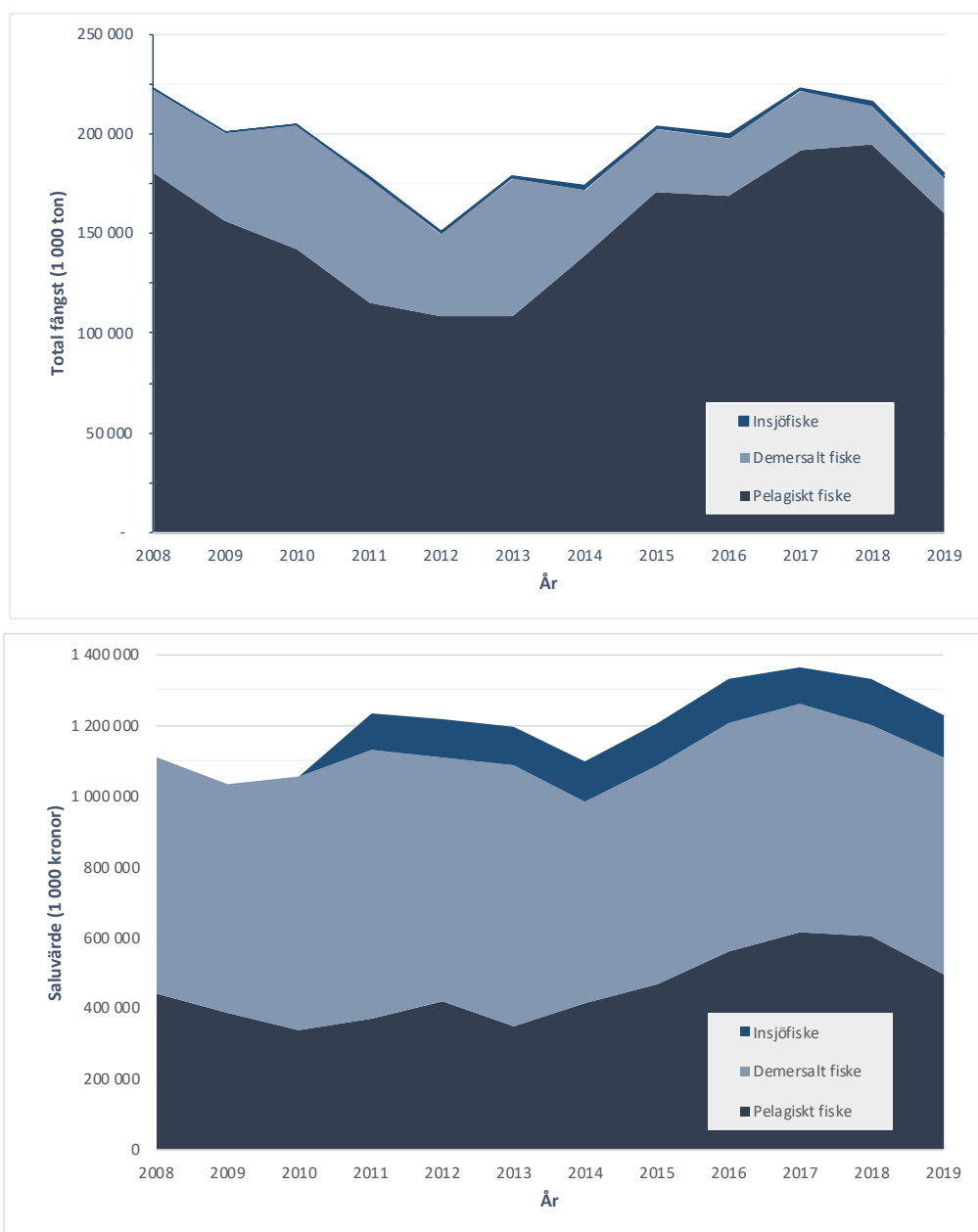
Inom respektive näring finns olika delsegment som kan beskrivs utifrån bland annat redskapsanvändning och fångst- eller produktionsmetod. Det finns såväl synergieffekter som konkurrensförhållanden inom och mellan näringarna och deras delsegment. Nedan redogörs översiktligt för fiskets och vattenbrukets delsegment.

Yrkesfiske

Yrkesfiske är sådant fiske som bedrivs i näringsverksamhet i syfte att fånga och sälja fisk, skaldjur och blötdjur. Svenskt yrkesfiske bedrivs såväl på internationellt vatten som på allmänt och enskilt vatten i Sverige. Flottan består till cirka 85 procent av fartyg under 12 meter som fiskar med trål, burar, fällor och nät.

Svenskt yrkesfiske kännetecknas av små företag. Ibland kombineras fångst-, berednings- och försäljningsverksamhet, men oftast säljs fångsten med olika berednings-, transport- och distributionsled mellan fiskaren och konsumenten. År 2017 uppgick den totala svenska konsumtionen av fisk och skaldjur till cirka 126 000 ton, vilket motsvarar cirka 13 kilo per person. Åtminstone två tredjedelar av dessa 126 000 ton importerades från andra länder. De arter som vi äter mest av är lax, sill, torsk och räkor.

Yrkesfisket landar cirka 200 000 ton fisk och skaldjur per år från havet (Figur 2). Landningarna bestod år 2019 till cirka 92 procent av sill/strömming, skarpsill och tobis. Tidigare var även torsk en viktig art för yrkesfisket, men bestånden och kvoterna har minskat drastiskt under senare år. Yrkesfiskets fångstvärde i första handelsled uppgår till cirka 900 miljoner kronor årligen. Arter som havskräfta, nordhavsräka, torsk och siklöja betingar högt pris per kilo. Pelagiska arter som sill/strömming, skarpsill och tobis står dock för cirka en tredjedel av det totala fångstvärdet.

Figur 2. Total fångst (överst) och saluvärde i första handelsled (underst) för pelagiskt och demersalt fiske samt insjöfiske, 2008-2019

De två största landningshamnarna för yrkesfisket till havs är Skagen i Danmark och Västervik. I dessa hamnar landas ungefär hälften av de svenska fångsterna. Andra viktiga hamnar är Simrishamn, Hanstholm och Grenå i Danmark, Norrsundet, Rönnäng, Ellös, Ronehamn, Glommen, Träslövsläge, Bua, Göteborgs fiskhamn, Öckerö, Lysekil, Kungshamn, Grebbestad och Strömstad. Det landas även svenskfångad fisk i norska, tyska och skotska hamnar. En stor del av landningarna går direkt till beredningsindustrin, men en del av fångsten säljs på fiskauktioner. Sveriges största fiskauktion finns i Göteborg. Där säljs drygt 4 000 ton fisk och skaldjur årligen. Det finns även fiskauktioner i Smögen och Stockholm.

Yrkesfiskets landningar av fisk och skaldjur från sötvatten har varierat mellan 1 300 och 1 700 ton per år under det senaste decenniet. Cirka 30 procent av landningarna utgörs av gös men även siklöja, signalkräfta och gädda är viktiga arter. Arter som ål, lax, signalkräfta, siklöja och gös betingar högt pris per kilo. Sedan 2010 har landningarna från yrkesfisket i sötvatten ökat med cirka 30 procent och det totala försäljningsvärdet med cirka 40 procent. Vätern, Vättern, Hjälmaren och Mälaren stod år 2019 för cirka 85 procent av fångsterna trots att de endast utgör en fjärdedel av landets samlade sjöareal.

Pelagiskt yrkesfiske i havet

Pelagiskt yrkesfiske bedrivs i den fria vattenmassan efter arter som sill/strömming, skarpsill, tobis och makrill. Detta fiske bedrivs vanligtvis av större fartyg med redskap som dras efter fartyget som pelagiska trålar och vadar. De största fångstmängderna kommer från Östersjön, men fisket bedrivs även i Västerhavet, Nordsjön, Bottenviken, Bottenhavet, Norska havet samt Nordostatlanten. Fångsterna landas vanligtvis i stora volymer i ett fåtal större hamnar och det mesta av fångsterna går sedan direkt till foderindustrin. De pelagiska fångsterna av till exempel sill och makrill går delvis också till humankonsumtion under vissa delar av året.

Det svenska pelagiska fisket är förhållandevis litet i ett globalt perspektiv, varför enskilda fiskare har begränsad möjlighet att påverka priserna. Det finns också mindre fartyg som bland annat fiskar strömming och siklöja med redskap som trål, vad och nät. Fångsterna i detta fiske är betydligt mindre och landningarna sker oftast nära fångstområdet. Strömming fiskas längs hela Östersjökusten medan det pelagiska trålfisket efter siklöja endast sker i Bottenviken och är starkt säsongsbetonat.

Demersalt yrkesfiske i havet

Demersalt yrkesfiske bedrivs efter arter som uppehåller sig nära botten så som havskräfta, nordhavsräka, torsk och gråsej. Flottan består av små och medelstora fartyg. Fisket bedrivs med aktiva redskap som trål och vad och passiva redskap som garn, nät, burar, fällor och ryssjor.

På västkusten bedrivs demersalt yrkesfiske huvudsakligen efter havskräfta och nordhavsräka, som är ekonomiskt viktiga arter. Havskräfta fiskas främst i Skagerrak och Kattegatt. Fisket sker med burar och bottentrål. Nordhavsräka fiskas främst i Skagerrak. Fisket sker med trål försedd med art- och storlekssorterande rist för att minimera oönskad bifångst.

Torsk, gråsej och arter av plattfisk fås som bifångst i trålfisket efter havskräfta och nordhavsräka. Ett fåtal fartyg bedriver ett blandat fiske riktat mot dessa arter på västkusten och i norsk ekonomisk zon i Nordsjön. Utmed Östersjökusten och Västerhavet bedrivs ett varierat fiske efter arter som torsk, abborre, gädda och lax. Under senare år har nyttjandet av torskkvoten i centrala Östersjön varit låg och antalet fiskare har minskat avsevärt. Torskens bekymmersamma beståndsstatus har föranlett stora restriktioner för torskfisket i Östersjön sedan mitten av 2019.

Det demersala yrkesfisket säljer det mesta av fångsten via fiskauktioner, och i viss utsträckning till beredningsindustrin. Många fiskare har även försäljning och förädling av egenfångad och inköpt fisk och skaldjur. Det demersala yrkesfiskets lokala förankring är viktig för besöksnäringen i kustsamhällena.

Yrkesfiske i sötvatten

Det yrkesmässiga fisket i sötvatten bedrivs i sjöar och vattendrag över hela landet, på såväl allmänt som enskilt vatten. Flottan består av små och medelstora fartyg som främst fiskar med passiva redskap som nät och kräftburar. Det yrkesmässiga fisket i sötvatten säljer ofta fångsten till auktioner, uppköpare, restauranger och lokala marknader. Graden av egen förädling och försäljning är relativt hög.

I Vätern har fisket efter siklöja och gös varit viktigast under senare år, men även fisket efter signalkräfta har betydelse. Signalkräftan är den viktigaste arten för yrkesfisket i Vättern, men även sik och röding fiskas i viss utsträckning. I Hjälmaren fiskas främst gös och signalkräfta och i Mälaren riktas fisket oftast efter gös och ål. Även i många av landets övriga sötvatten bedrivs yrkesmässigt fiske efter bl.a. gös, ål, lax och signalkräfta. Utöver själva fisket omfattar dessa verksamheter ofta besöksverksamhet i form av gårdsbaserad fiske- eller upplevelseturism.

Fritidsfiske

Fritidsfiske bedrivs för rekreation och egen konsumtion. Det delas ofta upp i sportfiske och husbehovsfiske beroende på vilken redskapstyp som används samt vad det huvudsakliga syftet med fisket är. Sportfiske bedrivs med handredskap och syftet är primärt rekreation. Husbehovsfiske kan också bedrivas med handredskap, men oftast används mängdfångande redskap som nät och ryssjor. Vid husbehovsfiske är det primära syftet fångst för konsumtion av fångsten i det egna hushållet. Sportfiske och husbehovsfiske bedrivs i hela landet på såväl allmänt som enskilt vatten.

Statistik från SCB visar att intresset för fritidsfiske är stort och rikstäckande. Antalet personer som ägnade sig åt fritidsfiske under 2019 uppgick till cirka 1,6 miljoner i åldern 16–80 år, varav 1 miljon män och 0,6 miljoner kvinnor. Utöver detta tillkommer ett stort men okänt antal barn, ungdomar samt utländska turister. Antalet fiskedagar uppgick till omkring 12,7 miljoner.

Den totala fångsten uppgick till cirka 12 600 ton från sjöar och vattendrag och 7 500 ton från havet. Den fångst som inte återutsattes utan behölls uppskattas till 4 700 ton från sjöar och vattendrag och 2 900 ton från havet. Bland de viktiga arterna i den fångst man behöll märks abborre, gädda, öring samt kräfta för fisket i inlandet samt abborre, makrill och torsk i havsfisket. Fritidsfiskets sammanlagda utgifter, inklusive investeringar som båtar och dyrare redskap, var enligt undersökningen omkring 10,6 miljarder kronor under 2019.

Fisketurism

Fisketurism är en del av besöksnäringen och uppstår när människor i syfte att fritidsfiska reser till och vistas på platser utanför sin vanliga omgivning eller nyttjar tjänster som tillhandahålls av fisketurismföretag. Oftast handlar det om sportfiske med handredskap, men även fiske efter exempelvis ostron, hummer och kräfter kan skapa fisketurism.

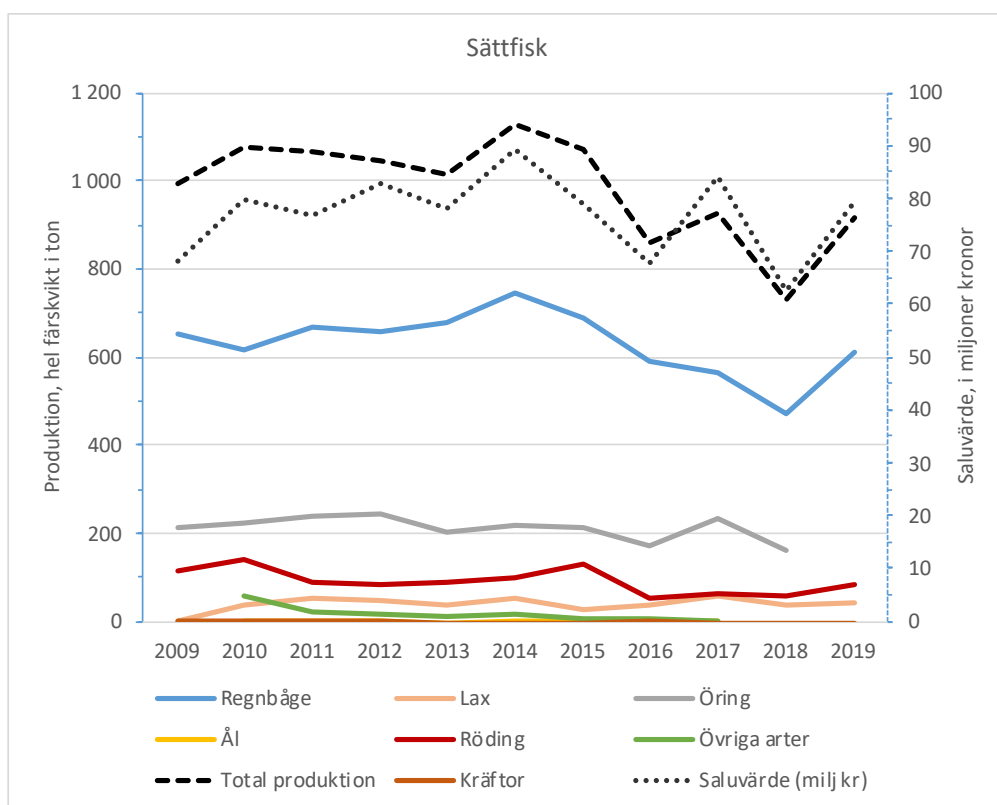
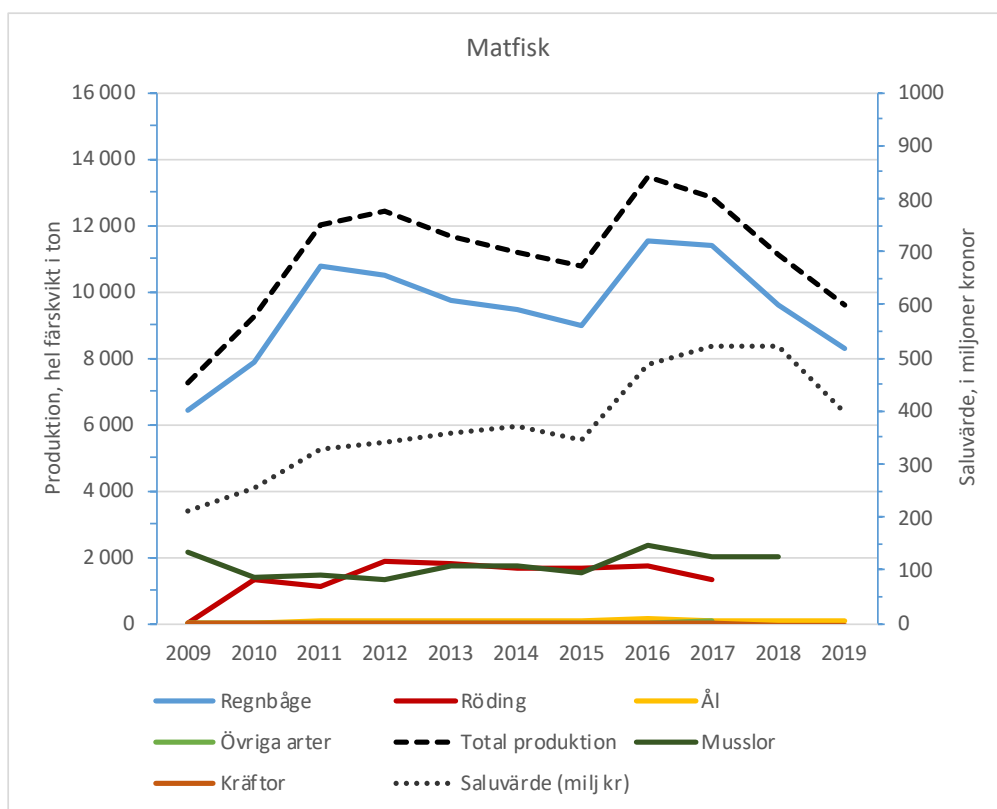
Fisketurism bedrivs, precis som fritidsfiske, efter flera olika arter, under hela året och i olika typer av vatten från norr till söder. Exempel på fisketuristiska upplevelser som lockar både svenska och internationella fiskare är havsfisket i Öresund, fisket efter hummer, ostron och musslor på västkusten, havsöringsfisket på sydkusten, laxfisket i Östersjön och dess älvar, fisket

efter gädda, gös och abborre längs ostkusten och i inlandet, kräft-, lax- och rödingfisket i Vättern, fisket efter gädda, lax och öring i Vänern samt harr-, öring-, och rödingfisket i Norrland och på renbetesfjället. Det finns med andra ord en bred palett av fisketuristiska upplevelser i Sverige.

Precis som övrig besöksnäring har fisketurismen sannolikt haft en positiv utveckling under senare år. Då det saknas nationell datainsamling och uppföljning av utvecklingen inom denna näring är det dock svårt att mäta utvecklingen i termer av företagande, lönsamhet och sysselsättning. Fisketuristiska företag har ofta många ben att stå på. Inte sällan kombineras verksamheten med annan typ av naturturism eller areell näring som jord- och skogsbruk. Fisketurism genererar sysselsättning och intäkter inom flera olika verksamheter. Guidning och kursverksamhet, boendeanläggningar och restauranger, redskapsförsäljning, transporter och service är exempel på sådana verksamheter.

Vattenbruk

Vattenbruk är ett samlingsnamn för uppfödning och odling av vattenlevande djur respektive växter. Det kan till exempel vara fisk, kräftdjur, musslor, ostron, sjöpungrar eller alger. I Sverige sker uppfödning av fisk huvudsakligen i öppna kassar lokaliserade i sjöar och i viss mån längs kusterna. Vattenbruk bedrivs även i dammar och olika typer av landbaserade anläggningar.

Figur 3. Produktionsmängder och saluvärde för matfisk och sättfisk från svenskt vattenbruk, 2009-2019

Den största delen av de vattenbruksprodukter som produceras i Sverige används som livsmedel. Regnbåge, blåmusslor och röding står för den största produktionsandelen baserat på vikt. Andra syften kan vara utsättning för fiske eller vidare uppfödning, kompensationsutsättning för utebliven naturlig rekrytering eller förstärkning av vilda bestånd, produktion av hälsopreparat och djurfoder, industriprodukter, bränsle eller kosmetika. Vissa arter produceras även för sina fördelaktiga miljöegenskaper, exempelvis musslor som genom att filtrera vatten binder de näringsämnen som annars kan leda till övergödning.

Produktionen inom svenskt vattenbruk 2019 skattas till 9 600 ton matfisk i beräknad hel färskvikt, vilket motsvarar 8 100 ton i slaktad vikt (Figur 3). Den uppfödda fisken bestod till nästan 90 procent, eller 8 300 ton i beräknad hel färskvikt, av regnbåge. Jämfört med 2018 har produktionen av matfisk minskat med 1 500 ton eller 14 procent. Det sammanlagda värdet av all matfiskproduktion (inklusive kräftor och blötdjur) skattas till 400 miljoner kronor. Med ungefär 300 miljoner svarar regnbåge för 75 procent av det totala värdet.

Produktionen av sättfisk skattas till drygt 900 ton, vilket innebär en ökning med 200 ton eller 25 procent jämfört med föregående år. Även här är regnbåge den dominerande arten. Produktionen av regnbåge för utsättning skattas till i runda tal 600 ton. Värdet av all produktion för utsättning (inklusive sättkräftor) skattas till 80 miljoner kronor. Med ungefär 40 miljoner kronor står regnbåge för hälften av det totala försäljningsvärdet.

Inom svenskt vattenbruk finns flera olika system och tekniker. Näringen kännetecknas av snabb teknikutveckling vad gäller bland annat produktionseffektivisering och miljöhänsyn. Många vattenbrukssystem är idag monokulturer men produktion av organismer från olika trofiska nivåer i samma anläggning är under utveckling. De vanligaste systemen för vattenbruk beskrivs översiktligt nedan.

Öppna system

Vattenbruk i öppna system står för den största andelen av matfiskproduktionen. Dessa system består vanligen av öppna, flytande nätkassar i sjöar, regleringsmagasin eller havsområden där de naturliga vattenströmmarna sköter vattenutbytet i kassen. Teknikutveckling pågår för att minska spill av foderrester och fekalier från dessa system. Tekniken är väl beprövad och ger i regel god ekonomisk avkastning. Produktion av organismer som inte kräver utfodring, så kallat extraktivt vattenbruk, bedrivs också i öppna system. Där lever organismerna till exempel fastsittande på linor och nät som flyter på ytan eller hänger i vattenpelaren, eller i burar/kassar på botten.

Semislutna och slutna system

I dessa system hålls fisken instängd i ett yttre hölje som saknar direkt kontakt med omgivande vattenmiljö, vilket minskar risken för rymningar. Vattnet pumpas in i anläggningen och leds ut genom specifika avlopp. Detta ger möjlighet till behandling av vattnet, vilket minskar risken för parasit- och patogenangrepp. Den höga kontrollen över vattenbruksmiljön kan skapa hög tillväxthastighet och god djurhälsa i anläggningen. Tekniken befinner sig idag främst på forsknings- och innovationsstadiet.

Recirkulerande system

Recirkulerande landbaserade system (RAS, Recirculating Aquaculture Systems) innebär att vattnet renas helt eller delvis i olika steg för att sedan recirkuleras tillbaka in i anläggningen. Systemen kan vara slutna eller semislutna och möjliggör en optimering av vattenmiljön. Tekniken kan vara energikrävande.

Akvaponik

I denna typ av vattenbruk produceras både fisk och växter i samma slutna system. Foderspill och fiskfekalier används som näring åt växterna. Bakterier bryter ner näringen från foderspill och fekalier för att göra den tillgänglig för växterna. Växterna odlas sen direkt i det näringsrika vattnet i så kallad hydroponik. Därefter kan vattnet recirkuleras tillbaka till fisken. Akvaponik används bland annat vid integrerat lant- och vattenbruk. Tekniken kan vara energikrävande.

Bioflock

Detta är en vattenbruksteknik som används i dammar eller kar där bakterier och växtplankton odlas direkt i fiskens eller kräftdjurens vatten. Systemet består av mikroorganismer som lever av organiskt material med låg proteinhalt. Dessa system kan användas till arter som är anpassade till att filtrera och äta klumpade flockar av bakterier. Temperaturer på 28-34 °C ger hög produktion, men vissa artsammansättningar fungerar bra också vid lägre temperaturer. Tekniken passar bäst i tropiska klimat eller där man har tillgång till billig värmekälla.

Beredningsindustrin

År 2018 bestod den svenska beredningsindustrin av 209 företag med en total omsättning på 5,8 miljarder kronor och 2015 anställda motsvarande 1592 årspersoner. 80 % av företagen hade färre än 10 anställda. De sex största företagen svarade för cirka hälften av såväl antalet anställda som industrins totala omsättning.

Beredningsföretag finns främst längst kusterna, i synnerhet på västkusten. Cirka hälften av antalet anställda finns i Västra Götaland som också står för hälften av industrins omsättning. De största företagen finns i Sotenäs kommun. De större företagen importerar det mesta av råvaran medan mindre företag ofta använder lokalt fångade råvaror som säljs till privatpersoner eller lokala restauranger.

I Västra Götaland produceras sillkonserver, smörgåskaviar, kaviar och andra konserver som fiskbullar, makrill och skaldjur i lake. I Halland finns flera rökerier och här sker även bearbetning av torsk. Bearbetning av sill har tidigare varit en viktig verksamhet i syd, men dessa företag har drabbats hårt av fiskerestriktioner. I norr bereds främst löjrom, surströmming och lax.

Sveriges export av beredningar av fisk- kräft- och blötdjur uppgick 2018 till 1,2 miljarder kronor. Exporten av torkad, saltad och rökt fisk uppgick samma år till 2,8 miljarder kronor. Våra nordiska grannländer samt Tyskland, Frankrike och Italien är de viktigaste mottagarländerna för den svenska exporten av beredda fiskprodukter.

BILAGA 5 – FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR FRÄMJANDE OCH FÖRVALTNING

Strategin har tagits fram inom ramen för ett väl utvecklat styrningssystem. I denna bilaga redogörs för de politiska målsättningar, ansvars- och rollfördelning samt förvaltningsprocesser som påverkar strategin.

RELEVANTA STRATEGIER OCH STYRDOKUMENT

Främjande och förvaltning av fiske och vattenbruk har olika mål att ta hänsyn till på internationell och nationell nivå. Agenda 2030 är en övergripande internationell agenda vars målsättning är att skapa en bättre, rättvisare och mer hållbar framtid. Genomförandet av Agenda 2030 innebär en successiv omställning av Sverige som modern och hållbar välfärdsstat. Mål 14 och 15 är särskilt relevanta för skydd och hållbart nyttjande av ekosystem i hav och kust, respektive sötvatten. Mål 8 och 12 tar sikte på omställning i produktionssystem för en mer resurseffektiv produktion och konsumtion för fler och säkrare jobb. Friska akvatiska ekosystem utgör en grundförutsättning för hållbar social och ekonomisk utveckling, och därmed för agendans samtliga mål. Sveriges och EU:s arbete med naturvård och artskydd vägleds dessutom av FN:s Konvention om biologisk mångfald. Den har som övergripande mål att bevara och hållbart nyttja den biologiska mångfalden, samt att rättvist fördela nyttan från användandet av genetiska resurser.

På EU-nivå är målsättningarna inom den gemensamma fiskeripolitiken, havsmiljödirektivet, ramdirektivet för vatten och art- och habitatdirektivet av särskild betydelse för insatser på fiskets och vattenbrukets område. Det sistnämnda direktivet är EU:s främsta instrument för skydd av hotade livsmiljöer och arter, och förpliktar medlemsstaterna att vidta åtgärder för att djur och växter ska kunna bevaras i sina naturliga levnadsmiljöer. Art- och habitatdirektivets främsta verktyg är inrättandet av skyddade områden. Havsmiljödirektivet och ramdirektivet för vatten har som övergripande mål att uppnå god miljöstatus för alla europeiska hav, respektive god ekologisk och kemisk status för alla sjöar, rinnande vatten och kustvatten. God status bedöms utifrån en bred uppsättning olika parametrar som följs upp i 6-års cykler. Utifrån bedömningen definieras mål i form av miljökvalitetsnormer och nödvändiga åtgärder, varav flera berör fiske och vattenbruk. Engångsplastdirektivet, som antogs 2019, ställer krav på bland annat produktion och insamling av redskap som innehåller plast för yrkesfiske, fritidsfiske och vattenbruk och som används i marina vatten. Direktivets syfte är att förebygga och minska vissa plastprodukters inverkan på miljön och människors hälsa.

EU:s gemensamma fiskeripolitik består av förordningar och avtal. Inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken har medlemsstaterna överlämnat exklusiv kompetens till EU avseende bevarande av havets biologiska resurser. I övrigt råder delad kompetens. Beslut om hur fiskeresurser i marina områden ska nyttjas och fördelas mellan länderna tas av EU:s medlemsstater gemensamt vid rådsmöten under ett roterande ordförandeskap. Fördelning av nationell kvotandel görs sedan av respektive land. Enligt grundförordningen syftar den gemensamma fiskeripolitiken till att fiske- och

vattenbruksverksamheter ska vara långsiktigt hållbara och förvaltas i syfte att uppnå ekonomisk och social nytta, skapa sysselsättning samt bidra till att trygga livsmedelsförsörjningen. Enligt den gemensamma fiskeripolitiken ska fiskeriförvaltningen genomföras i enlighet med ekosystemansatsen. Inom det övergripande hållbarhetsmålet ryms mer specifika mål. Exempelvis att fångstkvoter ska sättas på nivåer som medger att bestånden befinner sig över de nivåer som kan ge maximal hållbar avkastning, att alla fångster av kvoterade arter ska landas för att eliminera utkast samt att regelverket ska vara enkelt, effektivt, transparent och kontrollerbart. I linje med EU:s miljölagstiftning finns också mål om begränsad påverkan på arter, näringsvävar och bottenmiljöer. Enligt grundförordningen ska bland annat den nationella flottan vara i balans med resursen, näringen ska vara ekonomiskt bärkraftig och fiskeriförvaltningen ska bidra till levande kustsamhällen samt främjande av det kustnära fisket.

Den Europeiska gröna given är EU:s nya tillväxtstrategi för ett rättvist och välmående samhälle med en modern, resurseffektiv och konkurrenskraftig ekonomi. Enligt den ska EU år 2050 uppnå noll nettoutsläpp av växthusgaser och den ekonomiska tillväxten ska vara frikopplad från resursförbrukningen. Strategin är en viktig del av EU:s insats för att genomföra Agenda 2030.

EU:s strategi Från jord till bord (Farm to fork) tar sikte på omställningen till hållbara livsmedelssystem från produktion till konsumtion och är en av gröna givens hörnstenar. Strategin sätter fokus på bland annat det hållbara fiskets ekonomiska fördelar och en hållbar utveckling av vattenbruk. EU förbereder även en ny specifik strategi för den europeiska algindustrin. EU antog 2020 en ny strategi för biologisk mångfald. Den har bland annat som mål att 30 % av Europas havsområden ska skyddas och att strömmande vatten ska restaureras. Strategin pekar på livsmedelsindustrin som en av de tre viktigaste näringarna för strategins genomförande.

Ett övergripande ramverk för den svenska livsmedelsproduktionen antogs av riksdagen 2016 i form av En livsmedelsstrategi för Sverige. Den innehåller en målsättning om den svenska livsmedelsproduktionen fram till 2030. Sverige ska då ha en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala produktionen ökar samtidigt som relevanta miljömål nås. Det underliggande syftet är att skapa tillväxt och sysselsättning samt bidra till hållbar utveckling i hela landet. Produktionsökningen ska svara mot konsumenternas efterfrågan och bidra till ökad självförsörjningsgrad av livsmedel. Trots att produktionen inom fiskeområdet bestäms av hur bestånden mår ska strategin vara vägledande också i arbetet med de marina näringarna.

Sveriges havs- och fiskeriprogram fördelar medel från EU:s havs- och fiskerifond baserat på analyser av styrkor och svagheter inom svenskt fiske och vattenbruk. Programmet är en av grundpelarna för genomförande av strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft. Det stödjer investeringar för hållbart fiske och vattenbruk, inklusive marknadsföring, produktkvalitet och produktmervärde. Programmet omfattar även insatser för effektiv kontroll och tillsyn, kunskapsförsörjning samt skydd och återställning av akvatiska ekosystem. Sveriges havs- och fiskeriprogram utformas med livsmedelsstrategin som vägledande ramverk.

Regeringens arbetsmiljöstrategi är vägledande för arbetet mot ett säkrare, tryggare och inkluderande arbetsliv och därmed för denna strategis inriktning

vad gäller hälso- och olycksfrågor inom fiske och vattenbruk. I Sveriges export- och investeringsstrategi ingår stödinsatser för internationalisering av små eller medelstora livsmedelsföretag samt ökad export av produkter. Strategin syftar även till att öka Sveriges attraktionskraft som besöksdestination, vilket är särskilt relevant för fisketurismnäringen.

Det svenska miljömålssystemet är tätt knutet till den gemensamma fiskeripolitiken och de ovan nämnda EU-direktiven. Av särskild betydelse för denna strategi är målen Levande sjöar och vattendrag och Hav i balans samt levande kust och skärgård, som tar sikte på att bevara livsmiljöer, biologisk mångfald och den naturliga produktionsförmågan i sötvatten respektive kust och hav. Målen Ett rikt växt- och djurliv, Giftfri miljö och Ingen övergödning är också viktiga för att skydda och restaurera akvatiska arter och ekosystem. Målet Begränsad klimatpåverkan är relevant för arbetet med att minska fiskets och vattenbrukets utsläpp av växthusgaser. Strategin är även relevant för generationsmålet om att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.

Sveriges maritima strategi, som presenterades år 2015, är ett inriktningsdokument som integrerar politiska målsättningar inom en rad olika områden, däribland näringsutveckling, fiske, turism, miljö och innovation. Åtgärdsområdet Friskt och säkert hav fokuserar bland annat på att minska utsläpp av närsalter och annan förorening till vattenmiljöer samt att stärka och bibehålla fisk- och skaldjursbestånd. Området Kunskap och innovation omfattar insatser för att öka, säkra och tillgängliggöra kunskap om marina ekosystem samt för att främja innovationer och kompetensförsörjning inom de maritima näringarna. Strategin tar även sikte på regelutveckling som stärker konkurrens, innovation och företagande samt presenterar en rad förutsättningar och branschspecifika åtgärder för långsiktigt hållbart fiske och vattenbruk.

MYNDIGHETERNAS UPPDRAG, ROLLER OCH ANSVAR

Det grundläggande uppdraget för myndigheterna består i att verkställa den politik som riksdagen och regeringen beslutat. Även om Havs- och vattenmyndigheten och Jordbruksverket bär huvudansvaret för strategin, är det flera andra myndigheter och offentliga instanser vars mandat berör frågor relaterade till fiske och vattenbruk. Samarbete över myndighetsgränser är avgörande för att kunna uppnå målen i denna strategi.

Havs- och vattenmyndighetens uppdrag omfattar bevarande, restaurering och hållbart nyttjande av sjöar, vattendrag och hav. Som förvaltningsmyndighet på miljöområdet ska Havs- och vattenmyndigheten verka för hållbar förvaltning av akvatiska miljöer och fiskeresurserna. Arbetet omfattar tillträde, regelverk och kontroll av fiske. Det senare sker i samarbete med Kustbevakningen som ansvarar för kontroller till sjöss. Havs- och vattenmyndigheten ansvarar även för att utse riksintressen för yrkesfiske. I myndighetens uppdrag ingår att stödja regeringens internationella arbete, bland annat inom ramen för det miljö- och fiskeripolitiska området. Myndigheten bistår exempelvis regeringen med underlag till EU:s ministerråds beslut om årliga fiskekvoter.

Jordbruksverket är förvaltningsmyndighet inom jordbruksområdet, fiskeområdet och landsbygdsutveckling, med särskilt uppdrag att främja ett långsiktigt hållbart fiske och vattenbruk. Jordbruksverkets uppdrag innefattar även marknads-, handels- och konsumentfrågor, erkännande av producent- och branschorganisationer, djur- och smittskydd, animaliska biprodukter och foder. I uppdraget ingår också att verka för förenklingar av regelverk och administrativa lättnader. Myndigheten har det övergripande ansvaret för att genomföra Sveriges havs- och fiskeriprogram, vilket sker i nära samarbete med bland annat Havs- och vattenmyndigheten.

Naturvårdsverket bär ansvar för områdesskydd och nationell miljöövervakning. Myndigheten vägleder i frågor om förvaltning av skarv där länsstyrelserna ansvarar för att fatta beslut om skyddsjakt. Vidare ansvarar Naturvårdsverket för att fatta beslut om licens- och skyddsjakt på säl efter samråd med Havs- och vattenmyndigheten. I Tillväxtverkets uppdrag ingår att utveckla och främja företagande och entreprenörskap genom samverkan, kunskapsbildning och projektfinansiering.

Länsstyrelserna är statens samordnande myndigheter i länen och har en nyckelroll i miljöförvaltningen och utvecklingen av fiske- och vattenbruksnäringarna. Länsstyrelserna har det regionala ansvaret för den statliga fiskförvaltningen och därmed en viktig roll för ekosystembaserad förvaltning. Länsstyrelserna är även tillstånds- och kontrollmyndighet för fisket på allmänt vatten och vattenbruk.

Sveriges kommuner och regioner är en politiskt styrd arbetsgivar- och intresseorganisation som företräder sina medlemmar i en rad olika frågor beträffande deras verksamheter, däribland fiske och vattenbruk samt miljöfrågor.

För kunskapsförsörjning på fiskets och vattenbrukets område bedrivs forskning på olika universitet och institut. Forskningen innefattar bland annat miljöövervakning, datainsamling för analyser, socioekonomiska aspekter av havs- och sötvattenbaserad verksamhet samt vattenbruk. Man studerar även hur Sverige lever upp till internationell miljölagstiftning och internationella överenskommelser. Det bedrivs också forskning om användning av restprodukter från fisk- och skaldjursråvara samt från underutnyttjade arter. Inom fiskets område ansvarar Sveriges lantbruksuniversitets institution för akvatiska resurser, för att förse förvaltande myndigheter med rådgivning baserad på vetenskapligt underlag. Göteborgs universitet och Sveriges lantbruksuniversitet driver tillsammans Nationellt kompetenscentrum för vattenbruk, som är ett samverkansorgan för utveckling av vattenbruk i Sverige.

ALLMÄNT OCH ENSKILT VATTEN

Begreppen allmänt och enskilt vatten utgör en lagstadgad utgångspunkt för rätten att få fiska och nyttja Sveriges fiskevatten. Enskilt fiskevatten innebär att fiskerätten tillhör en fastighet på samma sätt som jordbruksmark och skog. Fastighetens ägare har alltså rådighet över fisket. Att fisket i enskilda vatten tillhör fastighetsägaren följer av fiskelagen. Fiskerätten kan även följa av avtal, urminnes hävd, dom, skattläggning eller annan särskilt grund. Nyttjandet

av fiskerätten kan emellertid begränsas av intrång eller av olika former av begränsande lagstiftning av miljö- och fiskevårdsskäl. Nyttjandet av fiskerätten kan upplåtas genom avtal, till exempel försäljning av fiskekort.

Allmänt vatten finns i havet och i sjöarna Vänern, Vättern, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland. I Mälaren finns så kallat enskilt frivatten. I samtliga dessa vatten finns också enskilt vatten, som i normalfallet sträcker sig 300 meter ut från land och öar längre än 100 meter. Undantaget de stora sjöarna är allt övrigt inlandsvatten enskilt. Ost- och sydkustens inneslutna skärgårdsområden utgörs genom tilläggsregler också av enskilt vatten.

Den enskilda fiskerätten kan antingen vara skiftad eller oskiftad. Är fiskerätten skiftad är det endast en fastighet som har rätt att fiska inom fastighetens gränser. I vattenområden där fiskerätten är oskiftad ägs fiskerätten gemensamt, samfällt, av flera fastigheter och samtliga fiskerättsägare får fiska inom hela det samfälliga vattenområdet på det sätt man kommer överens om. I sötvatten, utom i de stora sjöarna, ansvarar fiskerättsägarna för förvaltning och bestämmer hur resursen ska utvecklas och nyttjas för olika ändamål, inom ramen för svensk fiskerilagstiftning. Detta gäller för såväl fritidsfiske som näringsverksamhet. Havs- och vattenmyndigheten får i dessa vatten meddela föreskrifter om fiske endast för att skydda särskilt hotade arter eller stammar av nationellt intresse. I inlandets sjöar och vattendrag är fiskevårdsområdesföreningen den vanligaste formen för förvaltning av samägda enskilda vatten och fiskevatten med många ägare. Ett fiskevårdsområde kan till exempel omfatta en sjö eller en del av ett vattendrag eller flera sammanhängande sjöar och vattendrag. Idag finns det cirka 2 000 sådana föreningar i hela landet.

I havet och de fem största insjöarna har fisket på enskilt vatten i olika omfattning tagits över eller lösts in av staten och gjorts fritt för allmänheten, vilket påverkat förvaltningsansvaret. Staten ansvarar för förvaltningen och de övergripande premisserna för nyttjande och näringsverksamhet i havet och i de fem stora sjöarna, såväl på allmänt som på enskilt vatten. Som grundregel är fisket på allmänt vatten fritt för varje svensk medborgare, i enlighet med fiskelagens bestämmelser. Varje svensk medborgare har också rätt att fiska fritt i enskilda vatten i havet och i de fem stora sjöarna i den omfattning och på det sätt som anges i bilagan till fiskelagen.

FISKFÖRVALTNING

Fisken i havet är en resurs som i varierande grad rör sig fritt över nationella gränser och det är främst de bestånd som rör sig över nationsgränserna som förvaltas genom EU-lagstiftningen. EU-lagstiftningen berör till exempel ålen, som är extremt långvandrande, både under dess liv i havet och sötvattnet, och bestånden av sill, som rör sig över stora havsområden. Däremot finns det inte någon EU-lagstiftning som berör exempelvis fiske efter gädda i havet eftersom det är en art som inte rör sig över nationsgränserna och därmed förvaltas effektivast genom nationella bestämmelser. Bestämmelser för fiske i sötvattensområdet är med undantag för till exempel ål och lax än så länge ett område som i huvudsak saknar EU-lagstiftning, varför medlemsstaterna under vissa förutsättningar får införa nationell lagstiftning.

Fiskförvaltningen är central för att uppnå miljömålsättningarna inom EU:s havs- och vattenpolitik samt genomförandet av Agenda 2030. Den är också viktig för att nå de nationella miljökvalitetsmålen om att skydda hotade arter, bevara genetisk variation, upprätthålla ekosystemtjänster, att naturligt förekommande fiskarter ska fortleva i livskraftiga bestånd samt att en god hushållning med naturresurserna ska säkerställas.

Målsättningen för EU:s gemensamma fiskeripolitik är enligt artikel 2 i grundförordningen att säkerställa att den gemensamma resurs som fisken i havet utgör förvaltas på ett hållbart sätt samt att trygga medborgarnas försörjning av livsmedel. Den hållbara förvaltningen ska ske på ett sätt som är förenligt med målen om att uppnå nytta i ekonomiskt, socialt och sysselsättningshänseende. Den gemensamma fiskeripolitiken ska vidare tillämpa försiktighetsansatsen i fiskeriförvaltningen och säkerställa att nyttjandet av de levande marina biologiska resurserna sker så att skördade arter återställs till och bevaras över nivåer som säkerställer maximal hållbar avkastning. Den ska också genomföra en ekosystemansats i fiskeriförvaltningen för att säkerställa att fiskeverksamhetens negativa inverkan på de marina ekosystemen minimeras, och sträva efter att säkerställa att fiske och vattenbruk inte leder till en försämring av den marina miljön.

Därutöver ska den även bidra till insamlingen av vetenskapliga uppgifter, samt särskilt gradvis eliminera utkast; vid behov använda oönskade fångster på bästa möjliga sätt utan att skapa en marknad för dem; skapa förutsättningar för att göra branschen för fångst och beredning av fisk samt den landbaserade verksamheten som är knuten till fisket mer ekonomiskt bärkraftig och konkurrenskraftig; föreskriva åtgärder för att anpassa flottornas fiskekapacitet till nivåer som är förenliga med försiktighetsansatsen och maximal hållbar avkastning; främja utvecklingen av hållbara vattenbruksverksamheter i unionen i syfte att bidra till livsmedelstillgången och livsmedelstryggheten samt sysselsättningen; bidra till en rimlig levnadsstandard för dem som är beroende av fiskerinäringen, med beaktande av kustnära fiske och socioekonomiska aspekter; bidra till en effektiv och öppen inre marknad för fiskeri- och vattenbruksprodukter och bidra till att säkerställa likvärdiga förutsättningar för de fiskeri- och vattenbruksprodukter som saluförs i unionen; ta hänsyn till både konsumenternas och producenternas intressen; främja det kustnära fisket, varvid hänsyn ska tas till socioekonomiska aspekter; och vara förenlig med unionens miljölagstiftning, särskilt med målet att uppnå en god miljöstatus senast 2020 i enlighet med havsmiljödirektivet, samt med unionens övriga politik.

Inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken har medlemsstaterna överlämnat exklusiv kompetens till EU såvitt avser bevarande av havets biologiska resurser, medan delade befogenheter råder i övriga delar av den gemensamma fiskeripolitiken. Delade befogenheter innebär att Sverige, i de fallen inte EU beslutat om lagstiftning, inom vissa ramar kan införa egna bestämmelser på fiskets område. Sådana exempel är till exempel nationella bestämmelser för nyttjande av en fiskekvot eller om det inte finns några EU-bestämmelser såsom i fråga om fisketid och minimimått för gös och sik i havet, eller kustnära fredningsområden eller bestämmelser för fiske i sötvattensområdet. Den gemensamma fiskeripolitiken reglerar dels det yrkesmässiga fisket i EU-medlemsstaternas havsområden och EU-fiskefartygs fiskeverksamhet utanför unionens vatten, dels fritidsfisket i den mån det i

betydande grad bedöms påverka bevarandet av havets biologiska resurser.

Medlemsländerna har enligt grundförordningen ett visst nationellt handlingsutrymme för bevarande av fiskebestånden. Nationella åtgärder måste dock vara förenliga med målen i artikel 2 och icke-diskriminerande. När EU:s exklusiva befogenheter gäller, får den nationella lagstiftningen enbart införa bestämmelser om det framgår av EU:s bestämmelser. Bland annat ger EU:s regelverk nationell möjlighet att införa fiskeregleringar för att minimera fiskets effekter på marina ekosystem i enlighet med havsmiljödirektivet, art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet, eller fatta beslut om fiskefria områden, skydd av lek- och uppväxtområden samt tekniska regleringar. Många arter som är viktiga för såväl det yrkesmässiga kust- och insjöfisket som fritidsfisket, regleras nationellt genom fiskelagen, förordningen om fisket, vattenbruket och fiskenäringen samt Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter. Havs- och vattenmyndigheten får för havet, kusterna samt de fem stora sjöarna och tillrinnande vattendrag, upp till först mötande definitiva vandringshinder, besluta om föreskrifter för fiskevården och fiskets bedrivande som förbjuder eller begränsar fisket med avseende på vilken fisk som får fångas, användningen av fiskefartyg, fiskemetoder eller fiskeredskap, och fiske inom vissa områden eller för vissa ändamål. För andra sötvattensområden än de fem stora sjöarna får myndigheten besluta om föreskrifter endast för att skydda särskilt hotade arter eller stammar av nationellt intresse.

Eftersom medlemsstaterna har en skyldighet att kontrollera att fisket bedrivs i enlighet med gällande rätt finns det också generella möjligheter att nationellt skärpa de EU-reglerade kontrollbestämmelserna.

En ökad regionalisering är ett av den gemensamma fiskeripolitikens nyare mål och detta öppnar för regionalt anpassade fiskeregler. Eftersom yrkes- och fritidsfiske ofta bedrivs på samma bestånd påverkar besluten inom EU förutsättningarna för båda dessa verksamheter. Det är viktigt att i samband med beslut inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken ta hänsyn till konsekvenser för alla former av nyttjande.

Av EU:s regelverk framgår att det är förbjudet att sälja fångster från fritidsfiske i havet. För att få sälja fisk fångad i havet krävs därför antingen en fiskelicens eller en personlig licens. Fiskelicensen ger en rätt att bedriva yrkesfiske med fiskefartyg i havet och den personliga fiskelicensen ger rätt att sälja fångster som fångats utan hjälp av fartyg. Den senare rätten nyttjas idag i mycket begränsad omfattning.

Vad gäller insjöfisket är det tillåtet för fritidsfiskare att sälja fisk fångad i sötvatten. För att få bedriva yrkesfiske med fler redskap på allmänt vatten än vad som är tillåtet för gemene man, krävs dock en personlig fiskelicens.

Fiskförvaltning baseras på vetenskaplig kunskap om mängden fisk och skaldjur i olika vattenområden, samt hur mycket det fiskas i olika vatten. Vid framtagande av underlag för beslut används bland annat uppgifter från yrkesfiskets fångster från loggböcker och kontroll till havs och vid landning, samt andra uppgifter om kommersiellt nyttjande arter inhämtade vid exempelvis provtagning ombord och av forskningsfartyg.

FÖRVALTNING AV VATTENBRUK

Vattenbruk bedrivs idag framför allt i sjöar och i kustnära vatten, och i mindre utsträckning i dammar och på land. Alla typer av vattenbruk omfattas av miljöbalkens krav, men antalet bestämmelser som måste följas varierar med typ av anläggning, förbrukning av foder och vilka arter som produceras. Olika myndigheter har olika ansvarsområden vad gäller vattenbruksverksamheter.

Havs- och vattenmyndigheten har det nationella ansvaret för att ge vägledning om tillsyn vad gäller miljöbalkens bestämmelser samt för framtagande av föreskrifter för utsättning och viss flyttning av fisk och skaldjur. Tillstånd för vattenbruk, utsättning eller flytt av fisk, kräftdjur och blötdjur krävs enligt fiskerilagstiftningen och ges av berörda länsstyrelser. Beroende på storlek och foderanvändning kan ett vattenbruk bli klassat som miljöfarlig verksamhet. I sådana fall krävs tillstånd enligt miljölagstiftningen. Detta ges av antingen kommunen eller länsstyrelsen, i de flesta fall efter upprättande av en miljökonsekvensbeskrivning. För kommersiell produktion av främmande arter krävs åtgärder som gör att risken för rymningar och smittspridning elimineras.

Odling av alger omfattas inte av samma undantag som uppfödning av fisk, musslor eller kräftor, och är därför tillståndspliktig vattenverksamhet enligt miljöbalken. Beroende på ianspråktagen areal kräver produktion av alger eller sjöpungar en miljökonsekvensbeskrivning. Ansökan prövas av mark- och miljödomstolen och tar vanligtvis flera år, vilket kan ha verkat hämmande för branschens utveckling.

Under drift blir vattenbruksanläggningar regelbundet kontrollerade, bland annat för att se till att bestämmelser följs vad gäller miljö-, djur- och smittskydd samt livsmedelskvalitet. Kontrollen och tillsynen är oftast riskbaserad, det vill säga anpassad till sannolikheten för att det ska bli problem och hur allvarliga konsekvenserna kan bli. Jordbruksverket ansvarar sedan 2014 för den offentliga smittskyddskontrollen och hälsoövervakning vid svenska vattenbruk. I enlighet med Sveriges och EU:s lagstiftning är syftet att upptäcka smittsamma sjukdomar och minimera risken för introduktion och spridning av smittor. Djurskyddskontroll syftar till att vattenbruksdjur behandlas väl och inte utsätts för onödigt lidande vid till exempel avlivning. Vattenbruksprodukter kontrolleras även vad gäller innehåll av hälsofarliga ämnen som läkemedelsrester, biotoxiner och miljögifter.

Havs
och Vatten
myndigheten

